

Banka Popullore e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Plani afatmesëm i aktiviteteve të Bankës Popullore në fushën e menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike për periudhën 2023-2025

gusht, 2023

Përmbajtja

Обраќање на гувернерката	3
Вовед	4
Резиме	8
1. Среднорочниот план во контекст на РСМ.....	13
2. Регулаторни иницијативи за ризиците поврзани со климатските промени	19
2.1. Таксономии и други регулаторни иницијативи.....	26
2.2. Меѓународна соработка	28
3. Изложеност на банкарскиот систем на РСМ на ризиците поврзани со климатските	29
промени	29
3.1. Изложеност на банкарскиот систем на ризиците поврзани со климатските промени	29
3.1.1. Идентификување на главните ризици поврзани со климатските промени	29
3.1.2. Канали на пренос на ризиците поврзани со климатските промени	31
3.1.3. Изложеност на македонскиот банкарски систем на транзициски ризици	32
3.1.4. Изложеност на македонскиот банкарски систем на физичките ризици	39
3.2. Тековни практики на управување со ризиците поврзани со климатските промени во банкарски систем во РСМ.....	43
4. Активности за спроведување на Среднорочниот план	44
4.1. Принципи.....	44
4.2. Активности на Народната банка.....	45
4.2.1. Активности во 2023 година.....	47
4.2.2. Активности во 2024 година.....	48
4.2.3. Активности во 2025 година.....	49
Речник со термини од областа на климатските промени	51

Fjalimi i guvernatores

Efektet e ndryshimeve klimatike kanë karakter global dhe prekin të gjitha sferat shoqërore **Fatkeqësisht, ne tashmë po ndjejmë pasojat sociale dhe ekonomike të ndryshimeve klimatike dhe kjo në mënyrë të pashmangshme ngre alarmin dhe nevojën për të menduar në mënyrë strategjike dhe ndërtimin e sistemeve për rezistencë më të madhe dhe zbutjen e dëmeve.** Për shembull, Marrëveshja e Parisit, ku nënshkruet është edhe vendi ynë, është një platformë e tillë ndërkombëtare që, nëpërmjet synimeve të saja strategjike, duhet të sigurojë përpjekje të koordinuara dhe plotësuese ndërkombëtare për t'u përballur me ndryshimet klimatike dhe për t'iu përshtatur rrethanave të reja globale.

Tashmë është e qartë se ndryshimet klimatike po ndryshojnë mjedisin dhe kontekstin edhe në fushën e financave. Kanalet e transmetimit kryesisht i referohen të ashtuquajturave rreziqet fizike dhe ato të tranzicionit. Të dyja mund të kenë pasoja të konsiderueshme për stabilitetin e sistemit financiar, por edhe për politikën monetare. Nga kjo, po rritet edhe numri i bankave qendrore që në mënyrë eksplicite ose implicite po përfshijnë ndryshimet klimatike në mandatin e tyre. Aktivitetet e bankave qendrore synojnë kryesisht ndërtimin e rezistencës së sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, duke përmirësuar kështu aftësinë e saj për të mbështetur kalimin në një ekonomi të gjelbër dhe ato po përfshijnë gjithnjë e më shumë rreziqet klimatike si në instrumentin monetar ashtu edhe në kornizën analitike, për shkak të ndikimit të mundshëm të këtyre rreziqeve në stabilitetin financiar dhe të çmimeve.

Banka Popullore në tërësi e njeh rëndësinë e rreziqeve klimatike. Kjo është arsyeja se pse në periudhën e kaluar janë ndërmarrë aktivitete më konkrete, duke përfshirë përgatitjen e këtij plani afatmesëm, i cili synon të na ofrojë një kornizë gjithëpërfshirëse, sistematike dhe konsistente për menaxhimin e rreziqeve të ndryshimeve klimatike përmes prizmit të bankës qendrore. Aktivitetet tona të deritanishme kanë synuar përfshirjen e ndryshimeve klimatike në qëllimet tona strategjike afatmesme, anëtarësimin në Rrjetin Ndërkombëtar të Financave të Gjelbërta, në të cilin janë anëtarë një numër i madh bankash qendrore dhe rregullatorësh, duke krijuar një sistem të përhershëm të mbledhjes së të dhënave nga bankat dhe për "financat e gjelbra", ndërsa kemi bërë edhe një anketë mbi ndërgjegjësimin e bankave për këto çështje dhe ekspozimin e tyre ndaj rreziqeve klimatike.

Me miratimin e këtij plani të parë trevjeçar, u japim kornizë të gjitha aktiviteteve tona të mëparshme, si dhe përcaktojmë hapat e ardhshëm në lidhje me menaxhimin e rreziqeve klimatike në fushën e financave. Plani afatmesëm pasqyron përpjekjet e Bankës Popullore për të iniciuar aktivitete në fushën e kuadrit **rregullator dhe mbikëqyrës**, ku parashikohet edhe miratimi i **Udhëzimeve për mënyrën e menaxhimit të rreziqeve** që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat, si dhe ndryshimet e përshtatshme në kornizën rregullatore ekzistuese. Gjithashtu, janë planifikuar analiza të ndikimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në operacionet e bankave vendase dhe zbatimin e testeve të stresit, për të vlerësuar rezistencën e sistemit bankar. Plani parashikon gjithashtu aktivitete për ndryshimin e **qasjes mbikëqyrëse, me përfshirje graduale aktive të rreziqeve klimatike** në vlerësimin e profilit të rrezikut të bankave. **Bashkëpunimi aktiv kombëtar dhe ndërkombëtar, dizajnimi i duhur i aktiviteteve analitike dhe hulumtuese, por edhe ndërtimi dhe forcimi i**

kapaciteteve institucionale, kulturës korporative dhe qëndrueshmëria e operacioneve të Bankës Popullore janë gjithashtu pjesë e planit tonë. Plani thekson gjithashtu rëndësinë e koordinimit të aktiviteteve në vend dhe nevojën e bashkëpunimit me institucionet dhe organet e tjera shtetërore, duke pasur parasysh se çështjet klimatike kërkojnë një qasje të koordinuar kombëtare.

Me miratimin e këtij plani afatmesëm dhe aktiviteteve të përcaktuara konkretisht për tre vitet e ardhshme, ne si bankë qendrore po japim kontributin tonë më të mirë në menaxhimin aktiv të rreziqeve të ndryshimeve klimatike. Plani ofron mbështetje për profilizimin tonë institucional si një institucion i qëndrueshëm dhe me përgjegjësi shoqërore, dhe gjithashtu inkurajon marrjen e hapave konkretë dhe proaktivë për të forcuar qëndrueshmërinë e sistemit bankar në menaxhimin e rreziqeve klimatike, por edhe për të rritur potencialin e saj për të mbështetur transformimin e gjelbër të ekonomisë.

Guvernatorja dhe kryesuesja e
Këshillit të Bankës Popullore të
Republikës së Maqedonisë së Veriut

dr. Anita Angellovska-Bezhoska

Hyrje

Ndryshimet klimatike janë një nga sfidat më të mëdha të shoqërisë moderne që po merr gjithnjë e më shumë rëndësi në drejtimin e politikave në nivel global. Efektet e ndryshimeve klimatike janë të dukshme përmes ngrohjes së vazhdueshme globale dhe fatkeqësive të shpeshta natyrore,

të cilat shkaktojnë vuajtje njerëzore, por edhe dëme të mëdha ekonomike dhe mjedisore. Vlerësohet se dëmet e drejtpërdrejta nga fatkeqësitë natyrore, gjatë dekadës së fundit, kanë arritur në rreth 1.300 miliardë dollarë amerikanë ose rreth 0,2% të PBB-së botërore mesatarisht në vit¹. Sipas analizave, nëse temperatura e ajrit në periudhën e ardhshme vazhdon të rritet, mund të ketë humbje të PBB-së në nivel global që do të variojnë nga 8% deri në 13% deri në vitin 2100².

Bashkësia ndërkombëtare bën përpjekje të konsiderueshme për të ndërtuar politika për t'u përballur me ndryshimet klimatike. Një pikë kthese e rëndësishme në këtë kontekst ishte miratimi i Marrëveshjes së Parisit³ në vitin 2015, e cila krijoi kornizën globale për përballjen me ndryshimet klimatike. Që atëherë, 196 vende, përfshirë edhe Republikën e Maqedonisë së Veriut (në tekstin e mëtejshëm: RMV), janë zotuar të zbatojnë marrëveshjen qëllimi kryesor i së cilës është të kufizojë rritjen e temperaturës globale në jo më shumë se 2°C dhe të përpiqet ta kufizojë atë në 1.5 °C deri në vitin 2050, krahasuar me nivelet para-industriale⁴.

Politikat për përballje me ndryshimet klimatike kryesisht kanë për qëllim zbutjen e ndryshimeve klimatike nëpërmjet reduktuar emetimet e gazeve serrë, si dhe duke iu përshtatur efekteve të tyre negative.

Qeveritë kombëtare janë kryesisht përgjegjës për zbatimin e këtyre politikave klimatike, për të cilat ndërmerren masa dhe aktivitete për t'u përballur me ndryshimet klimatike dhe për të ristrukturuar ekonominë drejt modelit të zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik. Kjo rezulton nga kompetencat që nëpërmjet politikave qeveritare të inkurajohen financat e gjelbra nëpërmjet, e cila do të arrihej nëpërmjet alokimit të duhur të fondeve buxhetore, subvencionimit të investimeve në teknologjitë e gjelbra, përcaktimit të një sistemi klasifikimi (taksonomie) të aktiviteteve të gjelbra apo të qëndrueshme ekonomike etj, ndërkohë që në të njëjtën kohë, përdorimi i lëndëve djegëse fosile dekurajohet duke rregulluar emetimet e gazeve që shkaktojnë efektin serrë, duke vendosur taksa shtesë dhe tarifa të tjera dhe ngjashëm.

Ndryshimet klimatike janë çështje që janë me interes edhe për bankat qendrore për shkak të mundësisë për të ndikuar në arritjen e objektivave të tyre, përkatësisht të çmimeve dhe mbi të gjitha stabilitetit financiar dhe kompetencave në fushën e mbikëqyrjes dhe rregullimit bankar. Ndikimi i ndryshimeve klimatike realizohet nëpërmjet dy kanaleve kryesore, pra rreziqeve, të cilat mund të ndikojnë në stabilitetin e institucioneve financiare dhe më gjerë dhe në stabilitetin e përgjithshëm financiar. E para i referohet rreziqeve fizike, pra fatkeqësive natyrore që po bëhen gjithnjë e më të shpeshta dhe që shkaktojnë dëme në bilancet e kompanive dhe amvisërive. Kjo mund të dëmtojë mundësinë e tyre për të shlyer kreditë dhe të shkaktojë materializimin e rrezikut

¹ Equity Investors Must Pay More Attention to Climate Change Physical Risk by Felix Suntheim and Jerome Vandenbussche, IMF blog, May 2020.

Sipas analizave, ngrohja globale prej 1,5°C mund të çojë në një ulje të PBB-së global për kokë banori për 8% deri në vitin 2100. Humbjet ekonomike do të ishin edhe më të mëdha (13%) nëse ngrohja do të arrinte pragun prej 2°C. Burimi: [Interactive: Marrëveshja e Parisit është një marrëveshje ndërkombëtare ligjërishme e detyrueshme për ndryshimet klimatike](#). U miratua nga 196 palë në Konferencën e OKB-së për ndryshimet klimatike (COP21) në Paris, Francë, më 12 dhjetor 2015, ndërsa hyri në fuqi më 4 nëntor 2016. RMV ratifikoi Marrëveshjen e Parisit në nëntor të vitit 2017 ([Закон за ратификација на Договорот од Париз \(„Службен весник на РМ“ бр.161/217\)](#)).

⁴ Qëllimet kryesore të Marrëveshjes së Parisit janë (a) për të mbajtur rritjen e temperaturave mesatare globale nën nivelet para industrial në jo më shumë se 2°C, me focus kufizimin e rritjes së temperaturave në jo më shumë se 1,5°C në krahasim me nivelet e para industrial, në mënyrë që të reduktohet ndjeshëm rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe ndikimin e tyre; (b) të rritet kapaciteti për përshtatjen me efektet negative nga ndryshimet klimatike, të zhvillohen emetimet e ulëta të gazeve serrë që nuk do të rrezikonin prodhimin e ushqimit; (c) të harmonizohen flukset financiare me rrugën e zhvillimit për tu përballur me ndryshimet klimatike dhe për emetimet e ulëta të gazeve serrë. [Aspektet kryesore të Marrëveshjes së Parisit](#).

të kredisë në bilancet e bankave. Në të njëjtën kohë, si pasojë e fatkeqësive natyrore, është i mundur dëmtimi i pasurisë së patundshme dhe të tundshme që përdoret si garanci për kreditë bankare, gjë që rrit ekspozimin ndaj rrezikut të kredisë. Kanali i dytë janë rreziqet e tranzicionit, që në thelb i referohet rrezikut që bankat të pësojnë humbje për shkak të ekspozimit ndaj klientëve që nuk do të plotësojnë standardet mjedisore dhe si rrjedhojë do të kenë rënie të të ardhurave dhe rritje të kostove të financimit. Duke pasur parasysh se kalimi drejt rritjes së gjelbër dhe të qëndrueshme sjell ndryshime strukturore në ekonomi, mund të imponojë nevojën për të përshtatur modelet e biznesit të bankave. Në këtë kontekst, aktivitetet e bankave qendrore synojnë kryesisht ndërtimin e qëndrueshmërisë së sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, duke përmirësuar kështu aftësinë e tij për të mbështetur kalimin në një ekonomi të gjelbër. Ndryshimet klimatike mund të ndikojnë në inflacion përmes fatkeqësive natyrore gjithnjë e më të shpeshta që mund të çojnë në goditje nga ana e ofertës dhe paqëndrueshmëri më të madhe dhe rritje të çmimeve. Për shkak të pasigurisë në lidhje me ndryshimet klimatike dhe politikat për zbutjen e tyre, pasojat e tyre makroekonomike vështirë se mund të vlerësohen, gjë që si faktor pasigurie mund të ndërlikojë procesin e vendimmarrjes dhe zbatimin e masave monetare. Gjithashtu, pasojat e ndryshimeve klimatike mund të krijojnë rreziqe të shtrembërimit të transmetimit të masave monetare nëpërmjet ndikimit të tyre në bilancet e sektorit privat dhe indirekt mbi institucionet financiare.

Prandaj, bankat qendrore, sidomos në vendet më të zhvilluara, kohët e fundit i kanë kushtuar gjithnjë e më shumë vëmendje financave të gjelbra dhe rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Duke e njohur rëndësinë e këtyre rreziqeve, Banka Popullore deri më tani ka ndërmarrë disa aktivitete për rritjen e ndërgjegjësimit për pasojat e ndryshimeve klimatike dhe rëndësinë e kontributit aktiv të të gjitha palëve të interesuara në krijimin e një ekonomie të gjelbër dhe të qëndrueshme. Që nga marsi i vitit 2021, Banka Popullore është anëtare e Rrjetit Ndërkombëtar për Sistem të Gjelbër Financiar, ndërsa në fund të vitit 2021 ka marrë pjesë edhe në Iniciativën e Vienës për ndryshimet klimatike. Me Planin Strategjik për vitin 2022-2024, ndryshimet klimatike për herë të parë u përfshinë si një nga qëllimet strategjike të Bankës Popullore me aktivitete të planifikuara kryesisht në fushën e veprimtarisë analitike dhe hulumtuese, monitorimit dhe menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike si dhe analiza e ndikimit të mundshëm të këtyre rreziqeve në sistemin bankar. Në fillim të vitit 2022, Banka Popullore ka realizuar një Anketë lidhur me rreziqet nga ndryshimet klimatike për të perceptuar praktikën dhe politikat që aktualisht zbatohen nga bankat dhe kursimoret për monitorimin dhe menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, dhe përmes kësaj edhe nivelin i ndërgjegjësimit për rreziqet klimatike. Nga fundi i vitit 2022 filloi publikimi i rregullt i të dhënave për kreditë e financimit të gjelbër të miratuara nga bankat për amvisëritë dhe shoqëritë jofinanciare. Banka Popullore bëri një ndryshim edhe në instrumentin e rezervës së detyrueshme për bankat, për të nxitur kreditimin e projekteve që kanë të bëjnë me prodhimin vendor të energjisë elektrike nga burimet e rinovueshme. Në përputhje me ndryshimet në Vendimin për rezerva të detyrueshme, baza për ndarjen e rezervave të detyrueshme në denarë për bankat zvogëlohet për shumën e kredive të reja të miratuara për financimin e projekteve për prodhimin vendor të energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme.

Me këtë plan afatmesëm vendoset kornizën e aktiviteteve që Banka Popullore do t'i zbatojë në fushën e menaxhimit të rreziqeve nga ndryshimet klimatike në periudhën e ardhshme trevjeçare me një dinamikë të përcaktuar kohore për zbatimin e tyre. Plani prek disa segmente të veprimtarisë së Bankës Popullore, si stabiliteti financiar, rregullimi dhe mbikëqyrja bankare,

politika monetare, hulumentimi, tregjet financiare dhe forcimi i kapaciteteve të Bankës Popullore. Aktivitetet e parapara në Planin Afatmesëm janë në përputhje me mandatin dhe kompetencat e Bankës Popullore të përcaktuara me Ligjin për Bankën Popullore, Ligjin për bankat dhe Ligjin për Stabilitet Financiar. Prandaj, parashikohet një rol aktiv i Bankës Popullore në lidhje me ngritjen e ndërgjegjësimit të bankave për rëndësinë e kësaj çështjeje, duke marrë parasysh veçanërisht menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe monitorimin e përputhshmërisë së veprimeve të bankave me rregulloret përkatëse Ky plan pasqyron përpjekjet e Bankës Popullore për të inicuar aktivitete për krijimin e një kornize rregullative dhe mbikëqyrëse që do të sigurojë njohje adekuate dhe menaxhim të kujdesshëm të rreziqeve klimatike nga bankat vendase. Për të vlerësuar rezistencën e sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, janë planifikuar analiza të ekspozimit dhe ndikimit të mundshëm të këtyre rreziqeve në operacionet e bankave vendase, dhe nëse është e mundur, zbatimi i testeve të stresit. Plani parashikon aktivitete huluntuese në disa fusha, duke përfshirë analizat e ndryshimeve klimatike në kontekstin e politikës monetare. Gjithashtu parashihet përmirësimi i mëtejshëm i bashkëpunimit kombëtar dhe ndërkombëtar, forcimi i kapaciteteve institucionale dhe qëndrueshmëria e operacioneve të Bankës Popullore. Plani thekson rëndësinë e koordinimit të aktiviteteve në vend dhe nevojën për bashkëpunim me institucione dhe organe të tjera shtetërore, duke pasur parasysh se disa elementë kyç që lidhen me çështjet klimatike (si taksonomia e gjelbër/ose kërkesat për zbulimin publik të të dhënave nga jo shoqëritë financiare) nuk janë nën kompetenca të Bankës Popullore.

Ky dokument përbëhet nga katër pjesë. Pjesa e parë shqyrton rëndësinë e ndryshimeve klimatike në kontekstin e ekonomisë vendase me një pasqyrë të angazhimeve dhe aktiviteteve të ndërmarra në nivel kombëtar për të zbutur ndryshimet klimatike dhe për të ndërtuar një ekonomi të qëndrueshme. Pjesa e dytë shqyrton përvojat më të rëndësishme ndërkombëtare dhe europiane në fushën e rregullimit dhe mbikëqyrjes së rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore, duke përfshirë aktiviteteve të institucioneve europiane⁵. Pjesa e tretë përmban një analizë fillestare të ekspozimit të sistemit bankar vendas ndaj rreziqeve klimatike, si dhe përmban një përmbledhje të shkurtër të rezultateve të Anketës për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike, e cila është realizuar nga Banka Popullore në fillim të vitit 2022. Pjesa e katërt tregon parimet mbi të cilat bazohet Plani Afatmesëm dhe përcakton aktiviteteve specifike që Banka Popullore do të ndërmarë në fushën e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike për periudhën 2023 - 2025.

Ky plan është përgatitur me ndihmë teknike të marrë nga Qendra e Bankës Botërore për Bashkëpunim me Sektorin Financiar (Financial Sector Advisory Center – FinSAC).

⁵ Autoriteti Bankar Europian (ang. European Banking Authority – EBA), Banka Qendrore Europiane (ang. European Central Bank – ECB) dhe institucionet ndërkombëtare si Komiteti i Bazelit për mbikëqyrjen bankare

Përmbledhje

RMV-ja është e ndjeshme ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Kjo rezulton nga profili gjeografik dhe klimatik i vendit, i cili e ekspozon atë ndaj rreziqeve të fatkeqësive natyrore dhe ngjarjeve ekstreme të motit (si thatësitrat, shirat e rrëmbyeshëm, përmytjet, valët e të nxehtit), të cilat, të nxitura nga ndryshimet klimatike, mund të intensifikohen më tej në periudhën e ardhshme. Një faktor shtesë është modeli kryesor ekonomik, i cili përfshin intensitetin e lartë të energjisë dhe mbështetjen në burimet natyrore të ndjeshme ndaj klimës. Ekonomia vendase ka një konsum të lartë energjie, i cili i matur për njësi produkti është tre herë më i lartë në krahasim me mesataren europiane, megjithëse është pak më i ulët në krahasim me mesataren e vendeve të Ballkanit Perëndimor⁶. Në prodhimin e energjisë elektrike mbizotërojnë lëndët djegëse fosile

⁶ Sipas të dhënave të EShS për vitin 2021, intensiteti i energjisë (i matur si energji e konsumuar për prodhimin e 1000 euro PBB të shprehur në kilogram të njësisë së normalizuar të energjisë) në Republikën e Maqedonisë së Veriut është 359,7 kgoe/1000euro, ndërsa

(rreth 74% e prodhimit të përgjithshëm bruto në 2022⁷), me ç' rast sektori i energjisë shkakton pjesën më të madhe të emetimeve të gazrave serrë në vend⁸. Pjesëmarrja e burimeve të rinovueshme në konsumin final bruto të energjisë në ekonominë vendase në vitin 2021 është 17,3%⁹, ndërsa në Bashkimin Europian është mesatarisht 21,8%¹⁰. Situata të tilla tregojnë për ekspozimin e vendit ndaj rrezikut të tranzicionit në ristrukturimin e ekonomisë drejt modelit të zhvillimit të qëndrueshëm.

Prandaj, është e rëndësishme që në nivel kombëtar të ketë një përkushtim për çështjen që lidhet me ndryshimet klimatike, gjë që vërtetohet nga veprimet e deritanishme. RMV është palë e Konventës Kornizë të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (1997), ratifikoi Protokollin e Kiotos (2004) dhe u bë nënshkruese e Marrëveshjes së Parisit (2016). Hapin e parë për operacionalizimin e detyrimeve që dalin nga këto dokumente, vendi e bëri në vitin 2015, kur paraqiti Kontributin e parë Kombëtar për reduktimin e emetimeve të gazeve serrë në Konventën e OKB-së, si vendi i njëzet e tretë në botë. Kontributi Kombëtar u rishikua dhe u forcua në vitin 2021, duke e vendosur si objektiv kombëtar ambicien për të arritur një reduktim prej 51% të emetimeve të gazeve serrë deri në fund të vitit 2030 krahasuar me emetimet e vitit 1990, që do të nënkuptonte një reduktim prej 82% në emetimet neto të gazeve serrë. Deri më tani, tre plane kombëtare dhe tre raporte dyvjeçare për ndryshimet klimatike janë dorëzuar në Konventën e OKB-së. Me [Raportin e tretë dyvjeçar të përditësuar të ndryshimeve klimatike](#), nga viti 2020, RMV identifikoi veprime prioritare për qëndrueshmëri, kryesisht në bujqësi, pylltari, në mbeturina, energji, transport, shëndetësi dhe biodiversitet.

Pavarësisht që vendi nuk është një vend nga Aneksi 1¹⁰, PRMV është vend kandidat për anëtarësim në BE, që do të thotë se duhet t'i përmbahet politikave të BE-së për klimën dhe energjinë, të cilat bazohen në detyrimet e vendeve nga Aneksi 1 i Konventës Kornizë për reduktimin e emetimeve. Gjithashtu, si palë kontraktuese e komunitetit të energjisë¹¹, vendi ka detyrimin të zbatojë rregulloret e BE-së për monitorimin, raportimin dhe verifikimin e emetimeve të gazeve serrë. RMV është një nga gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor që në nëntor të vitit 2020 nënshkroi Deklaratën në Sofje, me të cilën vendet e Ballkanit Perëndimor pranuan

sipas të dhënave të Eurostat-it mesatarja e Bashkimit Europian për të njëjtin vit është 117,04 kgoe/'000euro, ndërsa mesatarja e vendeve të Ballkanit Perëndimor 377,92 kgoe/'000euro.

⁷Burimi: EShS, Statistikat mujore të energjisë/ Energjia elektrike në MWh, sipas muajve.

⁸ Pjesën më të madhe të emetimeve të gazrave serrë në vitin 2016 e ka pasur kategoria e industrive energjetike (51,0%), e ndjekur nga transporti (28,1%) dhe industria përpunuese dhe ndërtimtaria (13,9%). Burimi: Burimi: Raporti i tretë dyvjeçar i ndryshimeve klimatike, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, gusht 2020.

⁹ Burimi: EShS, Treguesit e energjisë

Burimi: Eurostat.

Aneksi 1 nga Konventa Kornizë e OKB-së për Ndryshimet Klimatike i referohet vendeve të zhvilluara, përfshirë vendet e Bashkimit Europian, për të cilat parashikohen detyrime që të raportojnë rregullisht për masat dhe politikën e marra në lidhje me ndryshimet klimatike dhe të dorëzojnë të dhëna për inventarin kombëtar për një bazë vjetore të emetimeve të gazeve serrë, duke përfshirë të dhënat për vitin 1990 si vit bazë dhe të gjitha vitet me radhë. Vendet që nuk janë pjesë e Aneksit 1 janë vende në zhvillim dhe i nënshtrohen rregullave më të përgjithshme të raportimit për masat dhe veprimet për të trajtuar ndryshimet klimatike, ndërsa raportimi për emetimet e gazeve serrë kushtëzohet nga dinamika e sigurimit të financave për përgatitjen e raporteve.

¹¹ Энергетската заедница е меѓународна организација којашто ги обединува земјите од Европската Унија и некои соседни земји на ЕУ за да создаде интегриран паневропски енергетски пазар. Komuniteti i Energjisë është një organizatë ndërkombëtare që bashkon vendet e Bashkimit Europian dhe disa vende fqinje të BE-së për të krijuar një treg të integruar pan-europian të energjisë. Organizata u krijua nga Marrëveshja për Themelimin e Komunitetit të Energjisë e nënshkruar në tetor 2005 në Athinë, Greqi, e cila ka qenë në fuqi që nga korriku 2006. Objektiv i kryesor i Komunitetit të Energjisë është të zgjerojë rregullat dhe parimet e tregut të brendshëm të energjisë të BE-së në vendet në Europën Juglindore, rajonin e Detit të Zi dhe më gjerë mbi bazën e një kuadri ligjor të detyrueshëm. Komuniteti energjetik ka nëntë palë kontraktuese - Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Maqedonia e Veriut, Gjeorgjia, Moldavia, Mali i Zi, Serbia dhe Ukraina. Më shumë informacion në këtë [lidhje](#).

Marrëveshjen e Gjelbër Europiane¹², si gur themel për zbatimin e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor (angl).

Me Agjendën janë të përfshira disa qëllime, përkatësisht: 1. Dekarbonizimi klima, energjia dhe transporti/lëvizshmëria; Kalimi në një ekonomi me cikël të mbyllur; 3. Ulja ose pastrimi i ndotjes së ajrit, ujit dhe tokës; 4. Bujqësia e qëndrueshme dhe prodhimi i ushqimit; dhe 5. Mbrojtja e natyrës dhe diversitetit biologjik.

Për sa i përket kompetencave në fushën e ndryshimeve klimatike, Raporti i tretë dyvjeçar për ndryshimet klimatike rendit Ministrinë e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor si institucion kombëtar për kontakt me Konventën Kornizë të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike dhe është autoriteti kombëtar për zbatimin e Protokollit të Kiotos. Ministri të tjera përgjegjëse për politikën që lidhen me ndryshimet klimatike përfshijnë: Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale, Ministrinë e Ekonomisë, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Menaxhimit të Ujërave, Ministrinë e Transportit dhe Lidhjeve, Ministrinë e Shëndetësisë dhe Ministrinë e Financave, si dhe organe dhe trupa tjerë¹³.

Banka Popullore nuk ka kompetencë në aktivitetet që kanë të bëjnë me harmonizimin e ekonomisë vendase me Marrëveshjen e Parisit dhe vendosjen e politikave për kalimin e ekonomisë në zhvillim të qëndrueshëm. Megjithatë, ndryshimet klimatike janë një çështje e rëndësishme për Bankën Popullore për shkak të mundësisë së ndikimit në sistemin bankar dhe stabilitetin e çmimeve dhe financiare. Si për pjesën tjetër të bankave qendrore, dhe për Bankën Popullore, është me interes themelor që të ndërmarrin në kohë aktivitetet të ngritjes së kapaciteteve tek vetja dhe tek bankat, të cilat do të kontribuojnë në njohjen e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, për kuptimin dhe vlerësimin më të mirë të efekteve të mundshme, për hir të menaxhimit të matur dhe ndërtimit të rezistencës së sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Interesi i Bankës Popullore për ndryshimet klimatike buron nga përgjegjësia e saj sociale dhe vendosmëria për të kontribuar në çështjet me interes publik.

Me këtë dokument, vëmendje e veçantë i kushtohet praktikave ndërkombëtare përkatëse dhe përvojave rregullatore dhe mbikëqyrëse në lidhje me rreziqet klimatike, gjë që kontribuon në përcaktimin e praktikave më të mira në këtë fushë. Duke pasur parasysh Marrëveshjen e Gjelbër Europiane, vëmendje e veçantë i kushtohet praktikave rregullatore dhe mbikëqyrëse europiane.

Ky plan afatmesëm është hapi i parë i Bankës Popullore drejt përfshirjes së rreziqeve klimatike në analizat e sistemit bankar vendas dhe ofron një vlerësim fillestar të ekspozimit të sistemit bankar

¹² Marrëveshja e Gjelbër Europiane (angl. EGD), e cila u miratua në dhjetor të vitit 2019, paraqet një strategji të koordinuar për një ekonomi neutrale ndaj klimës, efikase ndaj burimeve dhe konkurruese për Europën. Marrëveshja e Gjelbër Europiane synon të transformojë ekonominë e BE-së në një ekonomi të qëndrueshme dhe të trajtojë sfidat klimatike dhe mjedisore. Marrëveshja e Gjelbër Europiane është gjithashtu një pjesë integrale e Strategjisë së Komisionit Europian për zbatimin e Agjendës së Kombeve të Bashkuara 2030 dhe Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm. Në këtë kontekst, me këtë marrëveshje, vendet e BE-së janë zotuar që deri më vitin 2050 të arrijnë zero emetime të gazeve serrë në bazë neto dhe të reduktojnë dhe deri më 2030 të reduktojnë emetimet e gazeve serrë me të paktën 55% deri në vitin 2030 % krahasuar me nivelet e vitit 1990.

Marrëveshja e Gjelbër Europiane nuk është vetëm një strategji e nivelit të BE-së për ndërmarrjen e veprimeve për t'u marrë me ndryshimet klimatike, por është gjithashtu një rrugë drejt kalimit në një model të ri për rritje të qëndrueshme ekonomike, ku rritja është më pak e varur nga përdorimi intensiv i burimeve natyrore Marrëveshja e Gjelbër Europiane bazohet në një sërë politikash në disa fusha, sektorë prioritarë dhe tema ndërsektoriale.

¹³ Zyra e Zëvendëskryeministrit për Çështjet Ekonomike është përgjegjëse për arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe është gjithashtu autoriteti kombëtar i caktuar për Fondin e Gjelbër të Klimës. Komiteti Kombëtar për Ndryshimet Klimatike, i krijuar nga Qeveria, ofron mbështetje dhe udhëzime të nivelit të lartë në zbatimin e politikave të ndryshimeve klimatike.

maqedonas ndaj sektorëve që në praktikën ndërkombëtare konsiderohen më të ndjeshëm ndaj klimës. Janë analizuar sektorët ekonomik që konsiderohen më të ndjeshëm ndaj rreziqeve të tranzicionit që mund të lindin nga politikat e reja, zhvillimi teknologjik ose ndryshimet socio-ekonomike të shkaktuara nga ndryshimet klimatike. Analiza nis nga klasifikimi i përgjithshëm i këtyre aktiviteteve si më të ndjeshmet ndaj klimës, duke mos marrë parasysh mikro karakteristikat e subjekteve ekonomike individuale dhe masat dhe aktivitetet e mundshme që ato mund të ndërmarrin për kalimin në operacione më të qëndrueshme për mjedisin. Për rrjedhojë, analiza jep një vlerësim fillestar të ekspozimit të sektorit bankar vendas ndaj sektorëve që janë më të ndjeshëm ndaj klimës, por nuk mat madhësinë dhe rëndësinë e rreziqeve klimatike për sektorin bankar vendas, i cili kushtëzohet nga disa faktorë, duke përfshirë progresin e kompanive të ndjeshme ndaj klimës në transformimin e gjelbër. Prandaj, është e nevojshme të interpretohen me kujdes këto rezultate dhe të plotësohen analizat me aplikimin e të dhënave më të detajuara dhe metodave më të sofistikuar të analizës.

Rezultatet e analizave të kryera tregojnë se më shumë se gjysma e totalit të kredive bankare të shoqërive jofinanciare (ndërmjet 50% dhe 55% në pesë vitet e fundit) u jepet sektorëve të ndjeshëm ndaj klimës të ekonomisë, veçanërisht në sektorin "ndërtimtari" (ekspozimi total është midis 14 dhe 18% me një tendencë rritjeje), sektori "transport" (me një pjesëmarrje të qëndrueshme prej 12% në periudhën e analizuar), i ashtuquajturit sektori "energji intensiv" (midis 11 dhe 13% me ndryshime të vogla sipas vitit) dhe në një masë më të vogël sektorët "shërbimet komunale", "industrinë që përdorin lëndë djegëse fosile" dhe

Ndryshimi Anëtarët e saj janë përfaqësues të palëve kryesore të interesit, d.m.th. përfaqësues nga institucionet kombëtare, institucionet akademike, sektori privat dhe organizatat e shoqërisë civile, si dhe koordinatorë të ndryshimeve klimatike nga ministrinë. "bujqësia" (përqindja e kombinuar prej rreth 15%). Megjithatë këto analiza tregojnë për një ekspozim relativisht të lartë të sistemit bankar vendas ndaj sektorëve të ndjeshëm ndaj klimës, siç u tregua më parë, është e rëndësishme të theksohet se analizat nuk marrin parasysh mikro karakteristikat e subjekteve ekonomike individuale, të cilat janë të rëndësishme për një vlerësim më të saktë të ekspozimit të sistemit bankar ndaj rreziqeve të tranzicionit Prandaj prej këtu buron edhe nevoja për interpretim të kujdesshëm të rezultateve të marra.

Rreziqet kalimtare i referohen një dimensionit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike ndaj të cilave është i ekspozuar sistemi bankar maqedonas. Rreziqet fizike janë gjithashtu të rëndësishme duke pasur parasysh ekspozimin e ekonomisë vendase ndaj rrezikut të fatkeqësive natyrore. Analizat¹⁴ tregojnë se ekonomia vendase është në rrezik të lartë të përmbajtjeve katastrofike, duke përfshirë edhe zonat urbane, që do të thotë se kjo ngjarje rreziku ka të ngjarë të ndodhë të paktën një herë në 10 vitet e ardhshme. Gjithashtu i lartë është edhe rreziku i zjarreve në pyje, ndërsa rreziku i valëve ekstreme të të nxehtit vlerësohet si mesatar, që do të thotë se ekziston një probabilitet më i lartë se 25%, që në pesë vitet e ardhshme vendi të përballet me të paktën një periudhë të zgjatur të temperaturave jashtëzakonisht të larta. Këto rreziqe fizike, në mënyrë indirekte, nëpërmjet ndikimit në bilancet e individëve dhe të sektorit të korporatave, mund të ndikojnë në profilin e rrezikut të bankave vendase.

¹⁴ I referohet analizave të bëra me zbatimin e veglës "Think hazard" (Thinkhazard), botuar në vitin 2020. "Think Hazard" është një mjet i zhvilluar nga Fondi Global për Reduktimin dhe Rimëkëmbjen e Fatkeqësive (GFDRR). Global Facility for Disaster Reduction and Recovery - GFDRR). GFDRR u krijua në 2006 si një partneritet me shumë donatorë. Mbështet vendet me të ardhura të ulëta dhe të mesme për të kuptuar, menaxhuar dhe reduktuar rreziqet nga rreziqet natyrore dhe ndryshimet klimatike.

Analizat e ekspozimit të sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike janë të rëndësishme për monitorimin dhe vlerësimin e rreziqeve ndaj stabilitetit financiar. Po aq e rëndësishme është edhe gatishmëria e bankave për njohjen e këtyre rreziqeve, përfshirjen e duhur të tyre në sistemet e administrimit të rreziqeve dhe menaxhimin efektiv të tyre. Në kuadër të përgatitjes së Planit Afatmesëm, Banka Popullore ka realizuar Anketën për vlerësimin e praktikave të aplikuara nga bankat dhe kursimore në ekonominë vendase për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Sipas përgjigjeve të Anketës, pothuajse 90% e të anketuarve konsiderojnë se ndryshimet klimatike janë burim i rëndësishëm rreziku për stabilitetin financiar. Megjithatë, numri më i madh i tyre tregon se procesi i menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike midis bankave dhe kursimoreve është në fazën fillestare. Si pengesa më të rëndësishme për menaxhimin më të mirë të këtij lloji rreziqesh, të anketuarit theksojnë: mungesën e standardeve dhe mjeteve, mungesën e udhëzimeve nga rregullatori dhe mungesën e të dhënave adekuate, ndërsa theksojnë edhe burimet dhe politikat e brendshme të kufizuara.

Ndërtimi i rezitencës së sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike është gjithashtu i rëndësishëm në aspekt të përforcimit të aftësisë së tij për të kontribuar në financimin e agjendës së gjelbër. Për një transformim të gjelbër të ekonomisë është e nevojshme një mbështetje financiare që do të mbështesë përmbushjen e detyrimeve ndërkombëtare. Duke marrë parasysh nevojat financiare të vlerësuara të ekonomisë maqedonase¹⁵, kontributi i kapitalit privat në financim është veçanërisht i rëndësishëm. Në këtë kontekst, sistemi financiar mund të luajë një rol të rëndësishëm duke mbështetur procesin e tranzicionit të ekonomisë vendase drejt një modeli të ri për rritje të qëndrueshme, i cili përfshihet si në Kontributet e vendosura kombëtare ashtu edhe në Marrëveshjen e Gjelbër Europiane. Gjithashtu, mund të kontribuojë në zbutjen e ndikimit të rreziqeve nga rreziqet fizike, nëpërmjet identifikimit të duhur dhe përfshirjes së tyre në sistemet e menaxhimit të rrezikut. Në BE, autoritetet e kanë njohur rolin e rëndësishëm të sektorit financiar dhe me Strategjinë e rishikuar për Financa të Qëndrueshme, parashikohen reforma për këtë sektor, i cili gjithashtu mori një rol kyç në aktivitetet për arritjen e një ekonomie të gjelbër dhe të qëndrueshme¹⁷.

Ky plan afatmesëm, i cili i referohet periudhës 2023-2025, përfshin aktivitetet kyçe që Banka Popullore do të ndërmarrë në fushën e menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike me afatin kohor për zbatimin e tyre. Aktivitetet janë grupuar në gjashtë grupe që mbulojnë segmente të ndryshme të veprimtarisë së Bankës Popullore, si rregullimi dhe mbikëqyrja bankare, stabiliteti financiar, politika monetare, bashkëpunimi kombëtar dhe ndërkombëtar, si dhe ndërtimi i kulturës dhe njohurive organizative, gjegjësisht forcimi i qëndrueshmërisë së Bankës Popullore në kontekstin e ndryshimeve klimatike. Pritet që zbatimi i Planit Afatmesëm të kontribuojë në një kuptim më të mirë të rreziqeve klimatike, në përfshirjen e tyre në analizat e sistemit bankar dhe politikës monetare, si dhe në ndërtimin e një sistemi bankar elastik që do të jetë në gjendje të mbështesë tranzicionin e ekonomisë drejt zhvillimit të gjelbër dhe të qëndrueshëm.

Vlerësohet se investimet e nevojshme për realizimin e skenarit të dekarbonizimit janë 7,7% e totalit mesatar të PBB-së vjetore. Siç thuhet në planet e veprimit të sektorëve individualë, përveç investimeve vendase, vendi pret edhe mbështetje ndërkombëtare (fondet ndërkombëtare, donatorët, bankat) që do të kontribuojnë në përshtatjen e rrugës së zhvillimit të RMV-së drejt një ekonomie me karbon të ulët, në mënyrë shtesë do të ndihmojë në ndarjen e emetimeve

të karbonit nga rritja ekonomike dhe sigurimin e një niveli solid të PBB-së për kokë banori. Së bashku me mbështetjen financiare ndërkombëtare, vendi do të ketë nevojë edhe për asistencë në formën e transferimit të teknologjisë dhe ndërtimit të kapaciteteve. Në këtë kuadër, pritet që sektori bankar të luajë një rol kyç.

Strategjia e rishikuar bazohet në Planin fillestar të veprimit 2018 të Komisionit European për Financimin e Rritjes së Qëndrueshme, i cili hodhi themelet për kanalizimin e kapitalit privat drejt investimeve të qëndrueshme. Plani i veprimit synon: (i) të riorientojë flukset e kapitalit drejt investimeve të qëndrueshme, (ii) të menaxhojë rreziqet financiare që rrjedhin nga ndryshimet klimatike, varfërimi i burimeve, degradimi i mjedisit dhe çështjet sociale dhe (iii) të inkurajojë transparencën dhe angazhimin afatgjatë ndaj aktivitetit financiar dhe ekonomik.

1. 1. Plani afatmesëm në kuadër të RMV-së

Me [Marrëveshjen e Parisit](#), të cilën RMV e ratifikoi në nëntor të vitit 2017, vendi u angazhua për zbatimin e politikave klimatike dhe aktiviteteve për t'u përballur me ndryshimet klimatike. Me këtë marrëveshje, RMV-ja u zotua, ndër të tjera, të kontribuojë në: "mbajtjen e rritjes së temperaturës mesatare globale nën 2°C mbi temperaturat para-industriale dhe vazhdimin e përpjekjeve për të kufizuar rritjen e temperaturës në 1.5°C mbi temperaturën në periudhën para-industriale, duke kuptuar se kjo do të reduktojë ndjeshëm rreziqet dhe ndikimet e ndryshimeve klimatike". Në përpjekje për t'iu bashkuar përgjigjes globale ndaj sfidave që dalin nga ndryshimet klimatike, në vitin 2015 RMV përgatiti Kontributin e parë të Përcaktuar Kombëtar në Marrëveshjen e Parisit¹⁶. Në prill 2021, RMV rishqyrtoi dhe forcoi Kontributin e Përcaktuar Kombëtar, duke vendosur një objektiv ambicioz: "për të reduktuar emetimet e gazeve serrë me 51% në 2030 krahasuar me nivelet e vitit 1990 ose të shprehura në emetimet neto, reduktim 82% në 2030 krahasuar me 1990"¹⁷.

Në përputhje me Kontributin e Përcaktuar Kombëtar në Marrëveshjen e Parisit, disa nga komponentët kryesorë të angazhimeve të reja të RMV¹⁸ janë:

- - Janë propozuar [63 politika dhe masa](#) për zbutjen e ndryshimeve klimatike, duke i hapur rrugën një angazhimi ambicioz në nivelin e të gjithë ekonomisë dhe një vendosmëri

¹⁶ [Kontributi i parë i përcaktuar në nivel kombëtar i RMV-së në Marrëveshjen e Parisit, viti 2015.](#)

¹⁷ [Kontributet e rishikuara të përcaktuara në nivel kombëtar të RMV-së në Marrëveshjen e Parisit, viti 2021.](#)

¹⁸ [Njoftim për angazhimet e reja të RMV për klimën sipas Marrëveshjes së Parisit, Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim.](#)

të fortë për të dekarbonizuar ekonominë, si një mënyrë alternative, më ekonomike për zbatimin e politikave ekzistuese.

- Parashikohet se me gjelbërimi i ekonomisë do të krijoheshin rreth 8000 vende të reja pune deri në fund të vitit 2030.
- Theksohet roli drejtues i **Error! Hyperlink reference not valid.** i cili merr pjesë me 85% në totalin e investimeve të nevojshme për zbatimin e politikave dhe masave në sektorin e industrisë..
- Vlerësohet se kalimi në një model të **Error! Hyperlink reference not valid.** deri në fund të vitit 2030 mund të sigurojë kursime prej 951 Gg gazë serrë të shprehura si ekuivalente të dioksidit të karbonit/vit, të krijojë 2740 vende të reja pune dhe të sigurojë përfitim ekonomik në vlerën 47,17 milionë euro(në vit). Kalimi në praktika më të avancuara të menaxhimit të mbetjeve është e mjaftueshme për të kompensuar emetimet e krijuara nga e mbetjeve të ngurta dhe emetimet e krijuara nga proceset industriale dhe përdorimi i produkteve.
- Janë marrë parasysh disa politika të orientuara nga gjinia, duke përfshirë **Error! Hyperlink reference not valid.**
- **Error! Hyperlink reference not valid.** mes objektivave për zhvillimit të qëndrueshëm objektivave nga Kontributi i Përcaktuar Kombëtar të RMV-së drejt Marrëveshjes e Parisit tregon se sinergjitë më të mëdha janë pothuajse tre herë më të forta se shkëmbimet më të mëdha.
- Qasje inovative u përdor për **Error! Hyperlink reference not valid.** me qëllim që të dëgjohet zëri i tyre dhe të përfshihen pikëpamjet e tyre në Kontributin e Përcaktuar Kombëtar.

Në nëntor të vitit 2020, me nënshkrimin e Deklaratës për zbatimin e Agjendës së gjelbër në Sofje¹⁹, gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor²⁰ u angazhuan ndaj objektivave ambicioze klimatike dhe mjedisore të strukturuar rreth pesë shtyllave: Dekarbonizimi klima, energjia dhe transporti/lëvizshmëria; Kalimi në një ekonomi me cikël të mbyllur; 3. Zvogëlimi i ndotjes ose pastrimi i ajrit, ujit dhe tokës; 4. Bujqësia e qëndrueshme dhe prodhimi i ushqimit; dhe 5. Mbrojtja e natyrës dhe diversitetit biologjik²¹. Megjithatë, zbatimi i Agjendës së Gjelbër ka sfida, duke marrë parasysh kostot financiare, ekonomike dhe sociale që lidhen me proceset e transformimit, interesat e ndryshme të aktorëve social, boshllëqet e informacionit midis vendimmarrësve dhe praninë e rezistencës për të hequr dorë nga interesat personale.

Edhe pse RMV është një vend gjeografikisht i vogël, ai ka një klimë të larmishme, me tetë rajone klimatike: sub-mesdhetare, e butë-kontinentale mesdhetare, kontinentale e ngrohtë, kontinentale e ftohtë, klimë malore dhe klime alpine. Temperaturat mesatare vjetore në RMV variojnë nga afërsisht 8°C në rajonet veriperëndimore deri në 15°C në rajonet qendrore. Bazuar historikisht në temperaturat mesatare, muaji më i ftohtë është janari, ndërsa korriku është muaji më i ngrohtë i vitit. Reshjet nuk janë të shpërndara në mënyrë të barabartë në territorin e vendit. Ato rriten kryesisht duke lëvizur nga lindja në perëndim të vendit, me reshje vjetore që variojnë nga rreth 400 mm në rajonet juglindore dhe qendrore deri në mbi 1000 mm në zonat malore, në

¹⁹ [Deklarata e Sofjes për zbatimin e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor.](#)

²⁰ Përveç RMV-së, vendet nënshkruese të Deklaratës për Zbatimin e Agjendës së Gjelbër janë edhe Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Serbia dhe Mali i Zi

²¹ [Plani i veprimit për zbatimin e Deklaratës së Sofjes për Agjendën e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor 2021-2030.](#)

rajonet perëndimore dhe veriperëndimore. Në rajonet jugore me klimë mesdhetare, sasia më e madhe e reshjeve ndodh në tetor, nëntor dhe dhjetor, ndërsa në rajonet qendrore dhe veriore, ku klima është më kontinentale, sasia më e madhe e reshjeve gjatë vitit ndodh në maj dhe qershor²².

Sektori bujqësor në RMV kontribuon një pjesë relativisht të vogël (7,2%) në PBB-në e vendit dhe punëson 11,8% të fuqisë punëtore totale²³. Numri i përgjithshëm i ekonomive bujqësore në RMV është 178.125²⁴, që është domethënëse për një vend me popullsi prej 1,8 milionë banorëve²⁵. Megjithatë, duke pasur parasysh se 38,4%²⁶ e popullsisë në vend jeton në zona rurale ku mundësitë për punë që nuk është e lidhura me ekonominë bujqësore janë mjaft të kufizuara, sektori bujqësor është e një rëndësie thelbësore për mirëqenien e rreth gjysmës së popullsisë së vendit²⁹. Megjithëse RMV ka parakushte për rritjen e një shumëllojshmërie të gjerë produktesh, duke përfshirë numrin më të madh të kulturave kontinentale dhe mesdhetare, sektori bujqësor dhe aktivitetet ekonomike rurale të lidhura me to janë veçanërisht të ndjeshëm ndaj ndryshimeve klimatike. Gjatë një viti mesatar, avullimi natyror atmosferik tejkalon sasinë e reshjeve, ndërsa valët e zgjatura të të nxehtit dhe thatësirat në 2008 dhe 2012 shkaktuan humbje të konsiderueshme në prodhim. Duke marrë parasysh se më pak se 10% e tokës bujqësore ka sisteme vaditjeje, kjo tendencë humbjesh mund të pritet të vazhdojë pasi ndryshimet klimatike shkaktojnë rritje të temperaturave dhe valë të nxehta dhe thatësira më të shpeshta dhe të rënda. Temperaturat më të larta gjithashtu kanë potencialin të ndikojnë negativisht në ciklet e rritjes së të korrave duke shkurtuar periudhën kohore në të cilën ato zakonisht rriten dhe pihen në temperatura të caktuara që lëvizin brenda një diapazoni të përshtatshëm²⁷.

Burimet ujore në RMV ndryshojnë sipas territorit të vendit, dhe sasia varet nga reshjet dhe shkrija e borës. Rritjet e temperaturave parashikohen të ndryshojnë rrjedhën e mëparshme normale të formimit të borës dhe shkrijës së borës, me potencial për reduktim të reshjeve të borës, veçanërisht në lartësitë më të ulëta mbidetare, dhe shkrije të parakohshme të borës dhe rrjedhjen e ujit nga malet. Qendrat për skijim në RMV gjithashtu mund të preken, pasi shumica e tyre ndodhen midis 1.200 dhe 1.600 metra mbi nivelin e detit ku me rritjen e temperaturave, ka më shumë shi dhe më pak borë. Burimet natyrore për furnizimin me ujë të pijshëm, për shkak të kapacitetit të tyre të vogël, janë shumë pak të shfrytëzuara, megjithëse ka burime që kanë kapacitet për të furnizuar qytetet dhe fshatrat e vogla. Burimet ujore janë jashtëzakonisht të ndjeshme ndaj efekteve të ndryshimeve klimatike, si për nga cilësia dhe sasia e tyre, ashtu edhe për nga dinamika kohore, duke marrë parasysh faktin se në periudhën e ardhshme në vend pritet të ketë një ulje të sasisë mesatare të reshjeve. Në zonat rurale, qasja në ujë të pijshëm është shpesh e kufizuar dhe kjo situatë mund të përkeqësohet si rezultat i ndryshimeve klimatike. Efektet negative mund të ndihen ndjeshëm në zonat bujqësore të cilat mund të përballen me mungesë uji për vaditje dhe për pasojë reduktim të rendimentit në bujqësi²⁸.

²²Burimi: [Burimi: Portali i Bankës Botërore për ndryshimet klimatike.](#)

²³Burimi: EShS-ja. 2021, të dhëna paraprake.

²⁴Burimi: EShS-ja. [Anketa strukturore për ekonominë bujqësore në RMV, e realizuar në vitin 2016.](#)

²⁵Burimi: Të dhënat e popullsisë sipas Regjistrimit të kryer në vitin 2021.

²⁶Burimi: EShS, Atlasi Statistikor, Regjistrimi 2021.

²⁷Burimi:

²⁸Burimi: Njësoj si fusnota e mëparshme.

Energjia elektrike në RMV prodhohet kryesisht nga djegia e lëndëve djegëse fosile, kryesisht qymyri i linjtit. Pjesëmarrja e lëndëve djegëse fosile në prodhimin e përgjithshëm bruto të energjisë elektrike në vitin 2022 është rreth 74%²⁹. Burimet e rinovueshme të energjisë në konsumin final bruto të energjisë në ekonominë vendase në vitin 2021 janë 17,3%,³⁰, ndërsa në Bashkimin Europian mesatarisht është 21,8%³⁴. Duke pasur parasysh përfaqësimin e lartë të qymyrit në prodhimin e energjisë elektrike, është e rëndësishme të theksohet se vendi, me Kontributin e Parë të Përcaktuar Kombëtar në Marrëveshjen e Parisit, mori përsipër të reduktojë emetimet e dioksidit të karbonit. Me Kontributin e Rishikuar të Përcaktuar Kombëtar në Marrëveshjen e Parisit, fushëveprimi i emetimeve të synuara është zgjeruar për të mbuluar gazrat që shkaktojnë efektin serrë (dioksid karboni, metani dhe oksidi i azotit). Pritet që sektori energjetik të ketë kontributin më të madh në arritjen e objektivave të përcaktuara, pra në uljen e emetimeve neto dhe bruto të gazeve që shkaktojnë efektin serrë deri në fund të vitit 2030. Në përputhje me Planin Kombëtar për energji dhe klimë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, qëllimi për reduktimin e emetimeve të gazeve serrë deri në vitin 2030 në sektorin e energjisë është 66% në krahasim me nivelet e vitit 1990³¹. Pritet që angazhimi për zvogëlimin e emetimeve të gazrave që shkaktojnë efektin serrë do të ndihmojë në gjetjen e zgjidhjeve për shkallën e lartë të ndotjes së ajrit në pjesë të caktuara të territorit të vendit, veçanërisht në Shkup.

Vitet e fundit janë bërë investime të konsiderueshme në kapacitetet prodhuese që përdorin burime të ripërtëritshme të energjisë³², dhe është planifikuar që ky trend të vazhdojë edhe në periudhën në vijim, duke pasur parasysh rritjen e kërkesës për energji elektrike dhe amortizimin e pajisjeve të prodhimit të lëndëve djegëse fosile. Përcaktim strategjik i RMV-së janë investimet në burimet e rinovueshme të energjisë, si hidrocentralet e vegjël, termocentralet e erës, si dhe impiantet e biogazit³³, ndërsa interesi kryesor i sektorit privat dhe amvisërive janë investimet në ndërtimin e impianteve fotovoltaike dhe sistemeve fotovoltaike. Megjithatë, duhet pasur parasysh se prodhimi i energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme të energjisë është i ndryshueshëm dhe në radhë të parë varet nga kapacitetet hidrologjike. Hidrocentralet janë të ndjeshëm ndaj uljes së pritshme të reshjeve në të gjithë vendin, si dhe rritjes së rrezikut të rrëshqitjeve të dheut dhe erozionit të tokës³⁴. Kështu, nga pikëpamja strategjike për vendin, investimet për përmirësimin e rrjetit të shpërndarjes dhe transmetimit të energjisë elektrike, nëpërmjet lidhjes kufitare të vendit me të gjitha vendet fqinje të rajonit dhe diversifikimin e burimeve të energjisë që përdoren për prodhimin e energjisë elektrike, janë veçanërisht të rëndësishme. Për të vendosur gazifikimit të plotë, është thelbësore ndërtimi i tubacioneve kryesore të gazit në të gjithë vendin, si dhe ndërtimi i një rrjeti dytësor/qyteti të gazsjellësit.

Biodiversiteti i RMV, për shkak të karakteristikave gjeografike

(topografi e diversifikuar) dhe variacioneve klimatike gjatë gjithë vitit, është e pasur dhe e vetmja brenda Europës, me mbi 16,000 lloje të regjistruara, duke përfshirë 854 lloje endemike.

²⁹Burimi: EShS, Statistikat mujore të energjisë/ Energjia elektrike në MWh, sipas muajve.

³⁰Burimi: EShS, Treguesit e energjisë ³⁴

Burimi: Eurostat.

³¹Burimi: [Plani Kombëtar për energjinë dhe klimën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, viti 2022](#).

³² Në vitin 2020, në sistemin elektroenergjetik filluan të funksionojnë 38 termocentrale të reja me burime të rinovueshme të energjisë: 6 hidrocentrale dhe 32 termocentrale fotovoltaike. Në vitin 2021, prodhuesit e rinj të energjisë elektrike u lidhen me rrjetin e shpërndarjes së energjisë elektrike, ku shumica prej tyre janë termocentrale fotovoltaike ose hidrocentrale të vegjël. Burimi: Raportet vjetore për funksionimin e KRrE për vitin 2020 dhe 2021.

³³Burimi: [Strategjia për zhvillimin e energjetikës në Republikën e Maqedonisë së Veriut deri në vitin 2040](#).

³⁴Burimi: Njësoj si fusnota e mëparshme.

Llojet/speciet endemike janë të ndjeshëm ndaj ndryshimeve klimatike, veçanërisht ato që mbijetojnë vetëm në rajonet subalpine dhe alpine. Nga sipërfaqja e përgjithshme e vendit, 40% është tokë e pyllëzuar, kryesisht me lloje të ndryshme lisi dhe ahu, dhe në një masë më të vogël me halorë, kryesisht në vendet më të larta. Pjesa më e madhe e tokës pyjore (90%) është në pronësi të shtetit dhe menaxhohet nga ndërmarrjet publike ose vetëqeverisja lokale. Ka të ngjarë që temperaturat më të larta dhe reduktimi i reshjeve mund të rrisin rrezikun e zjarreve³⁵.

Duke marrë parasysh të lartëpërmendurat, RMV është i ekspozuar ndaj disa rreziqeve gjeofizike dhe klimatike, disa prej të cilave bëhen më të shpeshta dhe më të mëdha me kalimin e kohës. Sipas "Think Hazard"³⁶, për RMV-në janë përcaktuar dobësitë e mëposhtme:

- Rreziku i zjarreve në pyje klasifikohet si "**i lartë**" dhe ekziston një probabilitet (më i madh se 50%) që kushtet e motit të kontribuojnë në shfaqjen e një zjarri të konsiderueshëm pyjor që mund të shkaktojë humbje të jetës dhe pronës njerëzore. Niveli i rrezikut nga zjarri në pyje është i barabartë në të gjithë vendin.
- Rreziku i tërmetit klasifikohet si "**i mesëm**" dhe ka 10% mundësi që një tërmet potencialisht shkatërrues të ndodhë në 50 vitet e ardhshme. Niveli i rrezikut nga tërmeti është i barabartë në të gjithë vendin. Sipas vlerësimeve të humbjeve të mundshme, tërmetet mund të përbëjnë 78% të totalit të humbjeve mesatare vjetore potenciale në vend bazuar në fatkeqësitë natyrore³⁷.
- Rreziku i rrëshqitjes klasifikohet si "**i lartë**", duke marrë parasysh se RMV ka reshje me dinamikë dhe vëllim të zakonshëm, pjerrësi të tokës, gjeologji, tokë, mbulesë tokësore dhe (potencialisht) tërmete, gjë që i bën rrëshqitjet e tokës një fenomen të veçantë rreziku me frekuencë të shpeshtë. Nga pikëpamja gjeografike, rreziku më i madh për rrëshqitje të dheut në vend është në rajonin lindor dhe atë të Shkupit.
- Rreziku i përmbytjeve si pasojë e vërshimit të lumenjve ose për shkak të infrastrukturës së pamjaftueshme klasifikohet si "**i lartë**", që do të thotë se janë të mundshme përmbytjet potencialisht shkatërruese dhe përmbytjet kërcënuese për jetën të shkaktuara nga rrjedhjet ose infrastruktura joadekuate të paktën një herë në 10 vitet e ardhshme. Rreziku i përmbytjeve si pasojë e vërshimit të lumenjve ose për shkak të infrastrukturës së pamjaftueshme klasifikohet si "i lartë", që do të thotë se janë të mundshme përmbytjet potencialisht shkatërruese dhe përmbytjet kërcënuese për jetën të shkaktuara nga rrjedhjet ose infrastruktura joadekuate të paktën një herë në 10 vitet e ardhshme. Sipas të dhënave për periudhën 1990 - 2014, përmbytjet kanë frekuencën më të lartë nga të gjitha fatkeqësitë natyrore në RMV gjatë asaj periudhe, me pjesëmarrje prej 50%. Sipas vlerësimeve të humbjeve të mundshme, përmbytjet mund të përbëjnë 22% të totalit të humbjeve mesatare vjetore potenciale në vend në bazë të fatkeqësive natyrore³⁸.

³⁵Burimi: Njësoj si fusnota e mëparshme.

³⁶Burimi:

³⁷ Burimi: Në raport, humbja mesatare vjetore (Average Annual Loss) përkufizohet si "humbje e pritshme e lidhur me shfaqjen e rreziqeve të ardhshme duke supozuar një periudhë shumë të gjatë kohore". [Vlerësimi për RMV](#) është bërë me ndihmën e modeleve të rrezikut të bazuara në probabilitet, duke përdorur të dhëna për fatkeqësitë natyrore në RMV (në periudhën 1990 - 2014) dhe një grup treguesish makroekonomikë dhe statistikorë për vendin.

Në raport, humbja mesatare vjetore (Average Annual Loss) përkufizohet si "humbje e pritshme e lidhur me shfaqjen e rreziqeve të ardhshme duke supozuar një periudhë shumë të gjatë kohore".. [Vlerësimi për RMV](#) e është bërë me ndihmën e modeleve të rrezikut

- Rreziku i nxehtësisë ekstreme klasifikohet si "**mesatar**" dhe ekziston një probabilitet (më i madh se 25%) mund të ndodhë në 5 vitet e ardhshme të ndodhë të paktën një periudhë e ekspozimit të zgjatur ndaj nxehtësisë ekstreme, e cila mund të shkaktojë një valë të nxehtë. Ky rrezik është karakteristik për pjesën qendrore dhe juglindore të vendit.
- Rreziku i mungesës së ujit klasifikohet si "mesatar" dhe ka një probabilitet prej 20% që të ndodhin thatësira në 10 vitet e ardhshme. Niveli i rrezikut është më i lartë në rajonet veriore të vendit.

Duke e kuptuar rëndësinë dhe aktualitetin e rritjes së gjelbër dhe të qëndrueshme në nivel global, si dhe tendencën e theksuar midis bankave qendrore për të zbutur pasojat e padëshiruara ekonomike të ndryshimeve klimatike, përfshirë efektet në sistemet financiare, Banka Popullore në vitin 2020, për herë të parë, theksoi "financat e gjelbra" si një fushë me prioritet të lartë strategjik. Duke njohur sfidat që lidhen me ndryshimet klimatike, Banka Popullore paraqiti një iniciativë në vitin 2021 dhe u bë anëtare e Rrjetit të sistemit financiar të gjelbër. Në funksion të vendosmërisë së qartë për të kontribuar në ndërtimin e një ekonomie "të gjelbër" dhe të qëndrueshme të përcaktuar me Planin Strategjik 2022 - 2024, Banka Popullore ka forcuar aktivitetet e saj në këtë fushë gjatë vitit 2022. Ky plan trevjeçar është një nga hapat për përfshirjen e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në analizat e sistemit bankar në RMV.

të bazuara në probabilitet, duke përdorur të dhëna për fatkeqësitë natyrore në RMV (në periudhën 1990 - 2014) dhe një grup treguesish makroekonomikë dhe statistikorë për vendin.

2. Iniciativat rregullatore për rreziqet e ndryshimeve klimatike

Për të ofruar një kornizë të përshtatshëm për të adresuar nxitësit e rreziqeve të lidhura me ndryshimet klimatike, organet rregullatore dhe mbikëqyrëse në mbarë botën po ndërmarrin veprime dhe iniciativa vendimtare me qëllim të dyfishtë: (1) bankat të kuptojnë, identifikojnë, kontrollojnë dhe menaxhojnë siç duhet rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike ndaj të cilave janë të ekspozuar dhe (2) mbikëqyrësit të përgatiten për përcaktimin e duhur të profilit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike të çdo banke. Në këtë drejtim, Banka e Anglisë ishte institucioni i parë që në prill 2019 nxori Udhëzimet për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat³⁹. Pak më vonë, në nëntor 2020, Banka Qendrore Europiane (BQE) publikoi një Udhëzues të detajuar mbi rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore (korniza nr. Duke ndjekur shembullin e këtyre institucioneve dhe autoriteteve të tjera mbikëqyrëse kombëtare në BE, ato publikuan pritshmëritë dhe/ose rekomandimet e tyre për menaxhimin e këtyre rreziqeve⁴⁰.

Korniza nr. Pritjet e BQE-së për bankat⁴¹

- 1) Pritet që bankat të kuptojnë ndikimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore në mjedisin e biznesit në të cilin ato operojnë, në periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë, në mënyrë që të jenë në gjendje të marrin vendimet e duhura strategjike dhe të biznesit.
- 2) Gjatë përcaktimit dhe zbatimit të strategjisë së biznesit, pritet që bankat të marrin parasysh ndikimin material të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore, në periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë.
- 3) Pritet që autoritetet e bankave të marrin parasysh rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore gjatë zhvillimit të strategjisë së biznesit të bankës, gjatë përcaktimit të qëllimeve të biznesit, në kuadrin e përgjithshëm të menaxhimit të rrezikut dhe të kryejnë mbikëqyrje efektive mbi këto rreziqe.
- 4) Pritet që bankat të përfshijnë rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore në dokumentin e tyre të tolerancës ndaj rrezikut.
- 5) Bankat duhet të përcaktojnë organet/personat përgjegjës për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore, duke marrë parasysh funksionet e kontrollit.
- 6) Për qëllime të raportimit të brendshëm, pritet që bankat të krijojnë një sistem raportimi për nivelin e përgjithshëm të ekspozimit ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore, që do t'u mundësojë autoriteteve të bankës të marrin vendimet e duhura.
- 7) Pritet që bankat të inkorporojnë rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe ato mjedisore në menaxhimin e rreziqeve të tjera, me qëllim menaxhimin e tyre në një afat të gjatë. Bankat pritet të identifikojnë dhe masin këto rreziqe si pjesë e procesit të përgjithshëm të përcaktimit të brendshëm të kapitalit.

³⁹ [Udhëzimet e Bankës së Anglisë për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike.](#)

⁴⁰ Banka Popullore e Hungarisë – “Rekomandimi nr. 47/2021 (IV.14) për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe mjedisin dhe përfshirjen e mundësive për qëndrueshmëri mjedisore në veprimtarinë e institucioneve të kreditit”. Rekomandimi u përditësua gjatë vitit 2022.

⁴¹ [dhëzues për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe mjedisin jetësor: Pritjet mbikëqyrëse në lidhje me menaxhimin e rreziqeve dhe publikimi i të dhënave dhe raporteve, nëntor 2020.](#)

- 8) Në kuadër të procesit të menaxhimit me rrezikun e kredisë, pritet që bankat të marrin parasysh rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe ato mjedisore në të gjitha fazat e procesit të miratimit të kredisë dhe të monitorojnë këto rreziqe në portofolin e tyre.
- 9) Bankat pritet të marrin parasysh ndikimin e ndryshimeve klimatike dhe rreziqet mjedisore në planin e vazhdimësisë së biznesit dhe shkallën në të cilën natyra e aktiviteteve të tyre mund të ketë një ndikim negativ në rrezikun e reputacionit dhe/ose rrezikun e çështjeve gjyqësore.
- 10) Pritet që bankat të monitorojnë rregullisht ndikimin e ndryshimeve klimatike dhe faktorëve mjedisorë në nivelin aktual të rrezikut të tregut dhe në investimet e ardhshme dhe të zhvillojnë testimin e stresit që përfshin si ndryshimet klimatike ashtu edhe rreziqet mjedisore.
- 11) Pritet që bankat ku rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe ato mjedisore vlerësohen si materiale, të vlerësojnë përshtatshmërinë e testeve të stresit të tyre, me qëllim përfshirjen e këtyre rreziqeve në skenarët bazë dhe negativ.
- 12) Pritet që bankat të vlerësojnë nëse rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore mund të shkaktojnë dalje neto monetare ose shfrytëzim të plotë të aktiveve likuide. Nëse vlerësimi tregon dalje të tilla, pritet që bankat të përfshijnë rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore në administrimin e rrezikut të likuiditetit dhe në përcaktimin e nivelit të kërkuar të likuiditetit të brendshëm.
- 13) Për hir të transparencës, pritet që bankat të publikojnë të dhëna dhe tregues të përshtatshëm dhe të qartë mbi ekspozimin ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet mjedisore, duke marrë parasysh udhëzimet e Komisionit Europian për mosraportim financiar.

Kur flitet për iniciativat rregullatore, rëndësi të veçantë kanë aktivitetet e Komitetit të Bazelit për mbikëqyrjen bankare Ky komitet në qershor të vitit 2022 nxori versionin përfundimtar të Parimeve për menaxhimin dhe mbikëqyrjen efektive të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike⁴². Në kornizën nr. 2 është ofruar një përmbledhje e shkurtër lidhur me aspektet bazë të mbuluara në këtë dokument të Komitetit të Bazelit.

Korniza nr. Parimet e Komitetit të Bazelit për menaxhimin dhe mbikëqyrjen efektive të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike

⁴² [Parimet për menaxhimin dhe mbikëqyrjen efektive të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike.](#)

Ndryshimet klimatike mund të çojnë në rreziqe fizike dhe rreziqe të tranzicionit që mund të ndikojnë në sigurinë dhe stabilitetin e institucioneve bankare individuale dhe të kenë efekte më të gjera në stabilitetin financiar. Duke pasur parasysh këtë, Komiteti i Bazelit në vitin 2020 krijoi një grup pune me qëllim kryesor të kontribuojë në forcimin e rregullores, mbikëqyrjes dhe praktikave të bankave në mbarë botën në lidhje me rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike me qëllim forcimin e stabilitetit financiar.

Komiteti i Bazelit zbatoi një analizë të "boshllëqeve" të mundshme në Marrëveshjen e kapitalit të Bazelit dhe shqyrtoi masat e mundshme për të hequr në mënyrë adekuate efektet që mund të lindin si rezultat i ekzistencës së këtyre boshllëqeve. Analiza tregoi se Parimet bazë për mbikëqyrjen efektive bankare dhe Procesi i vlerësimit mbikëqyrës (SREP) janë mjaft të gjera dhe fleksibël për t'iu përshtatur nevojave të mbulimit adekuat të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Megjithatë, në qershor 2022 Komiteti i Bazelit përgatiti dhe publikoi Parimet për menaxhimin dhe mbikëqyrjen efektive të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike që duhet të ndiqen nga bankat për të menaxhuar në mënyrë adekuate këto rreziqe, si dhe për të përcaktuar praktikatat e duhura mbikëqyrëse për vlerësim të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike.

Dokumenti përfshin 18 parime, nga të cilat 12 i referohen bankave, pra përmbajnë udhëzime për menaxhimin efikas të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe 6 paraqesin rekomandime për organet mbikëqyrëse. Parimet vendosin një ekuilibër midis nevojës për të përmirësuar praktikatat për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, duke ruajtur një fleksibilitet të mjaftueshëm duke marrë parasysh diversitetin e praktikave ekzistuese dhe të reja që po zhvillohen në këtë fushë nga bankat në nivel global.

Parimet për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike përfshijnë:

- Menaxhimi i korporatave (3 parime),
- Sistemi i kontrollit të brendshëm (1 parim),
- Mjaftueshmëria e kapitalit dhe likuiditeti (1 parim),
- Procesi i menaxhimit të rrezikut (1 parim),
- Monitorimi dhe raportimi tek organet e bankës (1 parim),
- Përfshirja adekuate e këtyre rreziqeve në menaxhimin e rrezikut të kredisë (1 parim),
- Përfshirja adekuate e këtyre rreziqeve në menaxhimin e tregut, likuiditetit, rreziqeve operacionale dhe të tjera (3 parime),
- Skenar-analiza (1 parim).

Parimet për mbikëqyrjen e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike përfshijnë: Kërkesat e kujdesshme rregullatore dhe mbikëqyrëse për bankat (3 parime),

- Përgjegjësitë, kompetencat dhe aktivitetet e organeve mbikëqyrëse (3 parime).

Organet kombëtare mbikëqyrëse po marrin gjithashtu veprime serioze për të përfshirë rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe të ashtuquajturat rreziqet e ESG në Procesin e vlerësimit

mbikëqyrës (SREP). Kështu, EBA është në proces të rishikimit të udhëzimeve për zbatimin e SREP nga autoritetet mbikëqyrëse në BE, në mënyrë që të përfshijë siç duhet rreziqet e ESG. Përveç kësaj, EBA nxori udhëzime se si bankat duhet të marrin parasysh qëndrueshmërinë e projektit/klientit kur marrin vendime në lidhje me miratimin dhe monitorimin e ekspozimeve të kredisë ndaj sektorit të korporatave, duke përfshirë ndërmarrjet e vogla dhe të mesme⁴³.

Bankat qendrore dhe organet mbikëqyrëse në mbarë botën, gjithashtu po avancojnë instrumente për të matur ekspozimin e institucioneve financiare ndaj rreziqeve të lidhura me ndryshimet klimatike. Analizat e skenarëve dhe testet e stresit po marrin gjithnjë e më shumë rëndësi në arritjen e këtyre synimeve të autoriteteve kompetente. Megjithatë, testet e stresit në lidhje me ndryshimet klimatike nuk i kanë të gjitha karakteristikat e testeve të stresit tradicional që kryhen për qëllime të menaxhimit të rreziqeve të tjera bankare. Së pari, periudha kohore është zakonisht shumë më e gjatë, duke pasur parasysh faktin se ndikimet negative të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike do të ndodhin në periudhën afatmesme dhe afatgjatë. Së dyti, për qëllimet e këtyre testeve të stresit, përdoren një numër më i madh skenarësh, duke pasur parasysh pasigurinë që rrethon rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike. Për shembull, banka qendrore holandeze kreu skenarin e saj të parë makroprudencial për rreziqet e ndryshimeve klimatike në vitin 2018, duke përdorur një periudhë pesëvjeçare nën katër skenarë të ndryshëm të rrezikut të tranzicionit. Në vitin 2020, Banka e Francës kreu teste stresi në lidhje me ndryshimet klimatike me një periudhë kohore prej 30 vjetësh në katër skenarë, tre për rreziqet e tranzicionit dhe një për rreziqet fizike. Në vitin 2022, Banka e Anglisë dhe BQE kryen të ashtuquajturat teste të stresit “nga poshtë-lart” lidhur me ndryshimet klimatike, për të vlerësuar mjaftueshmërinë e kapitalit të bankave sipas skenarëve të ndryshëm. BQE përdori periudha të ndryshme kohore, një dhe tre vjet për rreziqet e tranzicionit dhe 30 vjet për rreziqet fizike në një total prej gjashtë skenarësh (katër për rreziqet e tranzicionit dhe dy për rreziqet fizike). Ndërkohë, Banka e Anglisë përcakton dy skenarë për rreziqet e tranzicionit dhe një skenar për rreziqet fizike me një periudhë kohore deri në 30 vjet. Më shumë detaje për testet e stresit (analizat e skenarëve) të kryera nga këto banka qendrore mund të shihen në tabelën nr.

Tabela nr.1 Karakteristikat kryesore të testeve të stresit (analizat e skenarëve) mbi ndryshimet klimatike në Europë

	Banka e Francës	Banka Qendrore holandeze	Banka e Anglisë	Banka Qendrore europiane
A janë të përfshira subjektet që janë objekt i skenarëve?	Po	Jo	Po	Po

⁴³ [Udhëzimet e EBA për miratimin dhe monitorimin e kredisë](#), të cilat kanë hyrë në fuqi në vitin 2022 për aspekte që lidhen me rreziqet e ESG.

Физички/ транзициски ризици	Да/Да	Не/Да	Да/Да	Да/Да
Временски период	30 години	5 години	30 години	3 и 30 години
Статички/ динамичен биланс на состојба	Статички за првите 5 години, потоа преоцена на секои 5 години	Статички	Статички, со оцена на влијанието на секои 5 години	Статички – 3 годишните, Динамички – 30-годишните сценарија
Број на сценарија	3 за транзициските ризици и 1 за физичките ризици	4 за транзициските ризици	2 за транзициските ризици и 1 за физичките ризици	4 за транзициските ризици и 2 за физичките ризици
Поделба по сектори	Класификација WIOD	Класификација NACE – 56 сектори	SIC-кодови	Класификација NACE – 22 сектори, збирно за другите индустрии
Варијабли на кои се цели	Загуби кај средствата (кредити, ризик на другата договорна страна и пазарен ризик)	Загуби кај средствата	Исправка на вредноста во портфолиото на кредити	Исправка на вредноста во портфолиото на кредити, загуби кај средствата (пазарен, оперативен) заедно со потенцијалните влијанија од репутациски фактори
Поделба на излезните резултати	Географска, секторска, клучни договорни страни (најголемите 15)	Рангови на загуби кај банките, осигурителните компанији, пензиските фондови – влијание врз РОК кај банките	Географска, секторска, клучни договорни страни (најголемите 100)	Географска, секторска, клучни договорни страни (најголемите 20)
Вежби за проверка на усогласеноста и веродостојноста на претпоставките	Да	Не	Да, во посебен прашалник	Не
Објавување на резултатите	Се објавуваат резултатите на ниво на системот и се праќа поединечно известување до секоја банка	Се објавува процентото влијание (промени во збирниот РОК) врз финансискиот систем	Се објавуваат резултатите на ниво на системот и се праќа поединечно известување до секоја банка	Се објавуваат збирните резултати и се праќа поединечно известување до секоја банка

Zakonisht, organet kompetente si pikënisje përdorin skenarët (korniza nr. 3) të përcaktuara nga Rrjeti Ndërkombëtar për gjelbërimin e sektorit financiar (Network for Greening the Financial Sector). Zhvillimi i "skenarëve klimatike" konsiston në hartimin e emetimeve të dioksidit të karbonit dhe skenarëve të lëvizjeve të ardhshme të temperaturës në lidhje me evolucionin e rreziqeve fizike (siç janë parashikimet e shpeshtësisë dhe skajshmërisë së rreziqeve të caktuara) dhe rreziqeve të tranzicionit (të tilla si taksat mbi karbonin).

Korniza nr.3: Skenarët e përcaktuar nga NGFS ⁴⁴

Në vitin 2021, NGFS zhvilloi gjashtë skenarë për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike, të cilët i ndau në tre grupe. Për grupin e katërt nuk u zhvilluan skenarë.

Tranzicioni normal – supozohet që politikat klimatike vendosen herët dhe bëhen më të rrepta me kalimin e kohës, gjë që është në përputhje me Marrëveshjen e Parisit. Rreziqet fizike dhe ato të tranzicionit nuk janë aq të theksuara. Ky grup përfshin dy skenarë: 1. një skenar që përfshin supozimin e kufizimit të ngrohjes globale në 1,5°C deri në fund të vitit 2100 në krahasim me nivelet para-industriale, duke aplikuar politika të shtrënguara klimatike dhe zgjidhje inovative, duke arritur në zero emetimet e dioksidit të karbonit në një bazë neto në periudhën deri në vitin 2050 dhe një skenar i dytë që rrit shtrëngimin e politikave klimatike me kalimin e kohës, me një mundësi (prej 67%) për të kufizuar ngrohjen globale nën nivelin 2,0°C.

⁴⁴Burimi: [Portali NGFS me skenarë klimatike](#)

Tranzicion i trazuar - supozohet se politikat klimatike nuk zbatohen në kohën e duhur dhe merren masa serioze që kanë një ndikim të rëndësishëm në ekonomi. Rreziku më i madh i tranzicionit ndërtohet në këta skenarë, si për shkak të politikave të vonuara ashtu edhe për aplikimin e ndryshëm të këtyre masave në vende dhe sektorë të ndryshëm (për shembull, çmimet e karbonit rriten papritur dhe me vonesë, ku të gjitha vendet nuk angazhohen në mënyrë të barabartë për të përmbushur detyrimet e Marrëveshjes së Parisit).

"Bota e nxehtë" – (ang. supozohet se disa vende po zbatojnë politika të caktuara për ndryshimet klimatike, por përpjekjet në nivel global nuk janë të mjaftueshme për të ndaluar ngrohjen e konsiderueshme globale. Kjo çon në emetime të larta që bëjnë që temperatura globale të rritet mbi 3,0°C deri në fund të vitit 2100 në krahasim me nivelet para-industriale. Në këtë skenar, rreziqet e tranzicionit janë minimale ose mungojnë, ndërsa rreziqet fizike janë të rënda dhe shkaktojnë ndikime të pakthyeshme, si rritja e nivelit të detit. Skenari i kontributit të përcaktuar në nivel kombëtar brenda këtij grupi përfshin të gjitha angazhimet edhe pse ato ende nuk janë zbatuar.

Masat e pamjaftueshme dhe të vonuara (ang. Pak si vonë) – supozohet se masat janë marrë shumë vonë, ndërsa ato masa nuk kontribuojnë në uljen e rritjes së temperaturave të shkaktuara nga ndryshimet klimatike. Edhe pse në praktikë nuk është përpunuar një skenar i tillë specifik, një rast i tillë mund të hetohet me supozimin e rritjes së rreziqeve fizike si pasojë e skenarëve të tranzicionit të trazuar.

Në periudhën e kaluar, pjesa më e madhe e aktiviteteve në fushën e rregullimit të duhur të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, synonin edhe paraqitjen e kërkesave të reja për publikimin e të dhënave dhe informacionit më të detajuar nga bankat mbi ekspozimin ndaj rreziqeve ESG Kështu, në përputhje me ndryshimet në Rregulloren e BE-së për kërkesat kapitale nr. 575/2013, institucionet e kredituese janë të detyruara të publikojnë të dhëna dhe informacione sasiore dhe cilësore për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike, të cilat duhet t'u mundësojnë investitorëve dhe palëve të tjera të interesuara të vlerësojnë ekspozimin e institucioneve të kreditit dhe praktikat e tyre për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike⁴⁵. Në vitin

⁴⁵ Neni 449a i CRR vendosi kërkesa të reja për publikimin e të dhënave dhe informacionit, edhe atë 1. informacion mbi rreziqet e tranzicionit, duke përfshirë ekspozimin ndaj sektorëve me intensitet karboni dhe ndaj klientëve me emetim të gazrave serrë 2. Informacione mbi efikasitetin energjetik të pasurive të paluajtshme të marra si kolateral për ekspozimet e kredisë, 3. ekspozimi i institucioneve kredituese ndaj rreziqeve fizike, 4. informacioni mbi normën e të ashtuquajturit. "Aktivet e gjelbra", 5. treguesit e përputhshmërisë së institucioneve të kreditit me qëllimet e përcaktuara në nivel ndërkombëtar (Marrëveshja e Parisit) dhe 6. masat e tjera për të zbutur rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike të ndërmarra nga institucionet kredituese. Sipas ndryshimeve, këto lloj të dhënash dhe informacionesh duhet të fillojnë të publikohen në vitin 2023, me përjashtime të caktuara, si për shembull publikimi i normës së aktiveve të gjelbër Banka Popullore e Hungarisë ishte organi i parë kompetent që vendosi detyrimin për publikimin e këtyre të dhënave në vitin 2022.

2017, grupi i punës për zbulimet financiare në lidhje me ndryshimet Klimatike (TCFD) publikoi një raport që përcaktoi të dhënat dhe informacionin kryesor të rekomanduar për t'u publikuar nga institucionet financiare dhe jofinanciare⁵¹.

Të gjitha iniciativat e përmendura më parë në lidhje me sigurimin e një trajtimi adekuat rregullator të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike i referohen përmirësimit të kuadrit ekzistues të menaxhimit të rrezikut (ose të ashtuquajturës Shtylla 2 e Marrëveshjes Kapitale të Bazelit) dhe zgjerimit të fushës së të dhënave dhe informacioneve që duhet të publikojnë bankat (ose e ashtuquajtura Shtylla 3 e Marrëveshjes së Kapitalit të Bazelit). Një pjesë shumë e vogël e nismave dhe aktiviteteve të periudhës së kaluar kanë pasur për qëllim ndryshimet e duhura të shtyllës së parë të Marrëveshjes së Kapitalit të Bazelit, e cila ka të bëjë me përcaktimin e nivelit të duhur të kapitalit për të mbuluar rreziqet ndaj të cilave bankat janë të ekspozuara në operacionet e tyre. Në këtë kontekst, debati ka të bëjë nëse rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike duhet të përfshihen në kërkesat për kapital në të njëjtën mënyrë si rreziku i kredisë, operacional apo i tregut, dhe nëse po, cila është mënyra më e përshtatshme për t'i përfshirë ato. Mund të thuhet se aktualisht ka pikëpamje dhe opinione të ndryshme të ekspertëve se si duhet të përfshihen këto rreziqe në kornizën e kujdesit për kërkesat për kapitale⁴⁶.

2.1. Taksonomitë dhe iniciativat e tjera rregullatore

Një nga aspektet më të rëndësishme për zbatimin e praktikave të shëndosha për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike është krijimi i të ashtuquajturës taksonomi e gjelbër, që përmban kritere të qarta në bazë të të cilave bankat dhe të gjitha subjektet e tjera ekonomike në vend do të mund të përcaktojnë nëse një aktivitet i caktuar ekonomik mund të përkufizohet si "i gjelbër" apo "i qëndrueshëm". Krijimi i një taksonomie të gjelbër është gjithashtu i rëndësishëm për zbatimin e aktiviteteve të tjera rregullatore, siç është kërkesa që institucionet jofinanciare të publikojnë të dhëna dhe informacione sesi aktivitetet e tyre janë në përputhje me kriteret e përcaktuara nga taksonomia e gjelbër.

Në përpjekjet për të krijuar një taksonomi të gjelbër, aktivitetet që tashmë janë zbatuar në Bashkimin Europian mund të jenë një ndihmesë e madhe. Taksonomia e Gjelbër e BE-së u zhvillua nga Komisioni Europian si pjesë e Planit të aksionit për të siguruar zhvillim të qëndrueshëm dhe për të arritur objektivat klimatike dhe energjetike të BE-së për reduktimin e emetimeve të gazeve serrë në zero karbon deri në vitin 2050 dhe përgjysmimin e emetimeve deri në vitin 2030. I gjithë procesi nisi në maj 2018 me hartimin e një propozim-rregullore ("Taksonomia e BE-së"), e ndjekur me vendosjen e një grupi të posaçëm pune për financat e qëndrueshme në korrik të vitit 2018. Qëllimi i këtij grupi punues është të bëjë rekomandime lidhur me kriteret që duhet të plotësojnë aktivitetet ekonomike për t'u konsideruar të qëndrueshme Rregullorja e taksonomisë së BE-së u miratua në qershor 2020⁴⁷. Ai përcakton gjashtë qëllime ekologjike dhe katër parime për aktivitetet të qëndrueshëm ekonomik (korniza nr.

⁴⁶ EBA së fundmi ka publikuar një dokument që është vënë për debat publik dhe i referohet trajtimit të rreziqeve mjedisore në kornizën e kujdesit. Në këtë dokument, EBA parashtron pikëpamjen e saj se si rreziqet e ndryshimeve klimatike mund të përfshihen në kuadrin aktual për kredinë, rrezikun e tregut dhe atë operacional, si në qasjet e standardizuara ashtu edhe të avancuara. Përveç kësaj, dokumenti konsideron mundësinë e futjes së të ashtuquajturit "faktorët mbështetës të gjelbër" (Anglisht: Green Supporting Factors), dhe "faktorët penalizues të kaftë" (ang: Braun Penalizing Factors) për të inkurajuar ose dekurajuar investime të caktuara në sektorët "të gjelbër" ose "kafe" të ekonomisë.

⁴⁷ [Rregullorja e BE-së nr.](#)

Korniza nr. Gjashtë qëllimet ekologjike dhe katër parimet për aktivitet të qëndrueshëm ekonomik të përcaktuara nga Taksonomia e BE-së⁴⁸

Qëllimet ekologjike të BE-së:

- 1) Zbutja e ndryshimeve klimatike,
- 2) Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike,
- 3) Përdorimi dhe mbrojtja e qëndrueshme e burimeve ujore dhe detare,
- 4) Kalimi drejt ekonomisë me cikët të mbyllur,
- 5) Parandalimi dhe kontrolli i ndotjes,
- 6) Mbrojtja dhe ripërtirja e diversitetit biologjik dhe ekosistemeve.

Parimet e BE-së që një aktivitet i caktuar ekonomik të konsiderohet si një aktivitet ekonomik i qëndrueshëm:

1. Kontribuon në mënyrë të konsiderueshme në arritjen e një ose më shumë qëllimeve mjedisore. Kontributi konsiderohet i rëndësishëm nëse mundëson realizimin e ndonjërit prej qëllimeve mjedisore.
2. Nuk dëmton ndjeshëm asnjë nga qëllimet e tjera mjedisore, që do të thotë se kontributi i rëndësishëm në arritjen e njërit prej qëllimeve mjedisore nuk i shkakton dëme të konsiderueshme një qëllimi tjetër mjedisor.
3. Zbatohet në përputhje me masat minimale të mbrojtjes sociale të përcaktuara nga Taksonomia e BE-së.
4. Plotëson kriteret teknike të përcaktuara paraprakisht për secilin nga objektivat ekologjike.

Ky rregullim i Taksonomisë së BE-së nënkupton një përcaktim të mëtejshëm më të detajuar të secilit prej gjashtë qëllimeve dhe lidhjen e tyre me katër parimet për përcaktimin e aktiviteteve të qëndrueshme ekonomike. Kjo nënkupton miratimin e një grupi aktesh nënligjore shtesë nga Komisioni European, të cilat duhet të mundësojnë zbatimin e duhur të Taksonomisë së BE-së nga të gjitha shtetet anëtare. Kështu, më 9 dhjetor 2021, Komisioni European miratoi aktin e parë nënligjor që përcakton kriteret teknike për vlerësimin e përmbushjes së dy qëllimeve të para mjedisore: zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike⁴⁹. Ky akt nënligjor është në fuqi nga janari i vitit 2022. Pritet publikimi i kriterëve teknike për katër qëllimet tjera ekologjike⁵⁰.

Qëllimi kryesor i kësaj taksonomie është të ndihmojë subjektet ekonomike (investitorët, emetuesit e letrave me vlerë, personat e përfshirë në financimin e projekteve, etj.) për të ecur drejt një ekonomie efikase dhe rezistente me emetimet të ulët të karbonit. Në të njëjtën kohë, taksonomia mund të shërbejë si pikënisje për zbatimin e rregullores së re të BE-së për publikimin e të dhënave dhe informacionit mbi ndryshimet klimatike nga subjektet financiare dhe jofinanciare, përfshirë edhe për qëllime analitike.

⁴⁸ Taksonomia: Raporti përfundimtar i Grupit teknik të ekspertëve për financat e qëndrueshme, mars 2020.

⁴⁹ [Rregulloria e BE-së nr.](#)

⁵⁰ Në prill të vitit 2023, Komisioni European publikoi një propozim-rregullorë që përcakton kriteret teknike për katër qëllimet e mbetura ekologjike.

Në kuadër të Deklaratës së Sofjes nga vitit 2020, taksonomia europiane po bëhet shpejt referenca kryesore në vendet e Ballkanit Perëndimor, si "standardi i artë" për klasifikimin e aktiviteteve ekonomike sipas qëndrueshmërisë së tyre. Duke ndjekur shembullin e aktiviteteve në Bashkimin Europian, krijimi i taksonomisë së gjelbër është një aktivitet që duhet të zbatohet në nivel kombëtar, sepse klasifikimi kombëtar i qëndrueshmërisë së aktiviteteve ekonomike nuk do të prekë vetëm bankat, por edhe shumë subjekte të tjera ekonomike, përfshirë ato jofinanciare dhe subjektet nga sektori publik. Krahas këtij aktiviteti, praktika e vendeve të tjera tregon edhe aktivitete të tjera që mund të ndërmerren për krijimin e kornizës së duhur për sigurimin e financave të gjelbra dhe zhvillimit të qëndrueshëm, në të cilat Banka Popullore mund të përfshihet në mënyrë adekuate⁵¹.

2.2. Bashkëpunimi ndërkombëtar

Institucionet ndërkombëtare që punojnë në krijimin e parimeve dhe praktikave më të mira globale për mbikëqyrjen dhe rregullimin bankar dhe për shkëmbimin e duhur të përvojës dhe njohurive (si Komiteti i Bazelit, Bordi i Stabilitetit Financiar, autoritetet kompetente në Bashkimin Europian) tashmë kanë bërë përpjekje të konsiderueshme në krijimin e një kuadri të përshtatshëm për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Përveç tyre, në korniza ndërkombëtare janë krijuar forume të reja të specializuara për zhvillimin e praktikave më të mira për matjen dhe menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat qendrore dhe mbikëqyrësit bankar.

Ndoshta më i rëndësishmi është Rrjeti për sektorin financiar të gjelbër (NGFS), i krijuar në vitin 2017, i cili aktualisht përfshin 127 anëtarë dhe 20 vëzhgues⁵², autoritete mbikëqyrëse dhe banka qendrore, përfshirë Bankën Popullore. Qëllimi i Rrjetit është të ndihmojë në forcimin e përgjigjes globale të nevojshme për të përmbushur qëllimet e përfshira në Marrëveshjen e Parisit, për të përmirësuar kapacitetin e sistemit financiar në menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, si dhe për të mobilizuar kapitalin për financimin e gjelbër dhe investime me karbon të ulët për të siguruar zhvillim të qëndrueshëm. Për këtë qëllim, Rrjeti përcakton dhe promovon praktikat më të mira që duhen zbatuar, si nga anëtarët e tij, ashtu edhe nga të gjitha vendet e tjera⁵³.

Po aq të rëndësishme janë edhe aktivitetet e kryera në kuadër të nismës së Vjenës⁵⁴ të cilat synojnë përmirësimin e bashkëpunimit ndërkufitar të vendeve të Europës Qendrore dhe Juglindore, duke përfshirë edhe vendet që nuk janë anëtare të BE-së në proceset e identifikimit dhe vlerësimit të rreziqeve për sistemin financiar që rrjedhin nga ndryshimet klimatike. Nëpërmjet aktiviteteve të koordinuara dhe bashkëpunimit efikas, nisma e Vjenës synon të forcojë dhe ruajë stabilitetin financiar në vendet e këtij rajoni.

⁵¹ Përveç zhvillimit të taksonomisë së gjelbër, ekzistojnë aktivitete të tjera që janë kyçe për të mundësuar menaxhimin adekuat të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike që nuk varen drejtpërdrejt nga puna e Bankës Popullore, si p.sh., krijimi i një sistemi për vlerësimin e efikasitetit energjetik të ndërtesave. Një sistem i tillë do të jetë kyç për të përcaktuar të ashtuquajturat "hipotekat e gjelbra", d.m.th. kreditë e miratuara për blerjen e ndërtesave rezidenciale me efikasitet energjetik ose për rinovimin e ndërtesave të banimit me qëllim përmirësimin e efikasitetit të tyre energjetike Duke ndjekur shembullin e BE-së, mund të krijohet edhe një sistem për vlerësimin e efikasitetit energjetik të automjeteve.

⁵²Burimi:

⁵³Burimi: [Green Finance Network](#).

⁵⁴ Iniciativa e Vjenës paraqet platformë për sektorin privat dhe publik, e cila bashkon institucionet kryesore financiare ndërkombëtare, Komisionin Europian dhe institucionet përkatëse të BE-së, bankat globale dhe rajonale të pranishme me filialet dhe degët e tyre në EQL, si dhe autoritetet rregullatore të disa vende evropiane, duke përfshirë dhe vende jo të BE-së.

Një nismë e ngjashme është Platforma ndërkombëtare për financim të qëndrueshëm (IPSF)⁵⁵, e krijuar nga FMN dhe Banka Botërore në takimin e tyre të rregullt vjetor në tetor të vitit 2019, në të cilin marrin pjesë përfaqësues nga BE, Argjentina, Kili, Kina, India, Kenia dhe Maroku. Nëpërmjet dialogut të politikëbërësve për sigurimin e financave të qëndrueshme nga vendet anëtare të kësaj platforme, investitorët ndihmohen të identifikojnë dhe përdorin mundësi të qëndrueshme investimi, duke mundësuar kështu realizimin e qëllimit përfundimtar të platformës – rritjen e mobilizimit të kapitalit privat drejt investimeve të qëndrueshme. Nëpërmjet Platformës, anëtarët mund të shkëmbejnë informacion për të promovuar praktikën më të mirë, për të krahasuar iniciativat e tyre të ndryshme dhe për të identifikuar kufizimet dhe mundësitë për financim të qëndrueshëm, duke respektuar karakteristikat dhe mjediset kombëtare dhe rajonale.

3. Ekspozimi i sistemit bankar të RMV-së ndaj rreziqeve të lidhura me ndryshimet klimatike

3.1. Ekspozimi i sistemit bankar ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike

Bankat janë të ekspozuara ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nëpërmjet aktiviteteve të tyre të biznesit.

Nëse bankat nuk identifikojnë dhe vlerësojnë në mënyrë adekuate rreziqet klimatike, kjo mund të çojë në vendime të papërshtatshme në huadhënie dhe investime të tjera dhe për pasojë në një vlerësim të papërshtatshëm të normave të pritshme të kthimit. Për këto arsye, është veçanërisht e rëndësishme që bankat të krijojnë politika dhe praktika të përshtatshme për menaxhimin e rreziqeve të ndryshimeve klimatike, si pjesë integrale e kornizës për menaxhim të rrezikut.

3.1.1. Identifikimi i rreziqeve kryesore që lidhen me ndryshimet klimatike

Bankat janë të ekspozuara ndaj ndryshimeve klimatike përmes dy kanaleve kryesore, rreziqeve fizike dhe rreziqeve të tranzicionit. Rreziqet fizike janë pasojë e drejtpërdrejtë e ndryshimeve klimatike, ndërsa rreziqet e tranzicionit janë rezultat i veprimeve të ndërmarra nga politikëbërësit, inovatorët/kompanitë ose konsumatorët për të parandaluar ose përballuar ndryshimet klimatike.

Rreziqet fizike kryesisht i referohen efekteve/pasojave të ngrohjes globale dhe ngjarjeve ekstreme të motit. Rreziqet fizike mund të jenë akute dhe kronike. Rreziqet akute fizike shoqërohen me ngjarje të papritura, të shkurtra dhe ekstreme me një ndikim të rëndësishëm negativ, siç janë reshjet e mëdha të shiut që mund të shkaktojnë përmytje. Rreziqet fizike kronike lidhen me degradimin e vazhdueshëm të mjedisit, si rritja e nivelit të detit. Ndikimi i rreziqeve fizike është i ndryshëm në rajone të ndryshme, kështu që për shembull ekspozimi ndaj

⁵⁵Burimi: [Platforma ndërkombëtare për financa të qëndrueshm.](#)

një lloji të caktuar rreziku fizik në zonat bregdetare ndryshon nga ekspozimi ndaj atij rreziku në rajonet malore.

Rreziqet fizike nga natyra e tyre janë rreziqe financiare tradicionale. Realizimi i rreziqeve fizike mund të shkaktojë shkatërrim të menjëhershëm ose ulje graduale të vlerës së aseteve dhe pronës, dhe nëse kjo pronë është lënë peng si garanci për kreditë nga bankat, mund të çojë në një rritje të humbjeve nga kreditë e bankave. Rreziqet fizike shpesh mbulojnë një zonë të caktuar gjeografike, për shembull përmytjet ekstreme në një rajon të caktuar, të cilat mund të çojnë në shkatërrim të konsiderueshëm të pasurive të paluajtshme në atë rajon. Nëse shumica e kredive bankare të siguruara me pasuri të paluajtshme ndodhen në atë rajon, bankat do të përballen me një rrezik të shtuar të përqendrimit. Gjithashtu, për shkak të pasigurisë në rritje nga ndryshimet klimatike, primitë e rrezikut mund të rriten në formimin e normave të interesit për instrumentet financiare, gjë që shkakton rritje të rreziqeve të tregut.

Rreziqet e tranzicionit lindin nga aktivitetet dhe masat për të reduktuar efektet e ndryshimeve klimatike gjatë kalimit nga mënyrat ekzistuese tradicionale të prodhimit në teknologji më ekologjike. Reduktimi i emetimeve të dioksidit të karbonit, në përputhje me qëllimet e Marrëveshjes së Parisit, imponon nevojën për politika të synuara klimatike, të tilla si futja e taksave të karbonit, ndryshimet rregullatore, inovacioni teknologjik dhe ndryshimet në sjelljen e konsumatorëve. Kalimi në një ekonomi të gjelbër nuk mund të zbatohet menjëherë, por duhet të zbatohet gradualisht, sipas një kornize dinamike dhe të paracaktuar. Nëse masat e politikës klimatike zbatohen shumë vonë ose nëse veprimet ndërmerren në mënyrë të paplanifikuar dhe të pakoordinuar (qoftë brenda vendit ose me vende të tjera), do të lindte pasiguria e investimeve dhe investitorët nuk do të ishin në gjendje të parashikonin plotësisht ndikimin e këtyre politikave, gjë që mund të shkaktojë rritje të rreziqeve financiare. Një tranzicion i papërshtatshëm mund të çojë gjithashtu në paqëndrueshmëri çmimesh, ndryshime negative në aktivitetet me emetime të larta dhe ndryshime pozitive në aktivitete me emetime të ulëta të dioksidit të karbonit, të cilat gjithashtu mund të ndikojnë në stabilitetin financiar nëse një tranzicion i tillë shkakton aktive dhe produkte të mëdha dhe të ndërlydhura⁵⁶.

Ndryshimet në rregullore ndikojnë në çmimet relative të prodhimit. Politikat që synojnë zbutjen e ndryshimeve klimatike zakonisht përfshijnë çmimin e karbonit dhe një sistem tregtimi të emetimeve⁵⁷. Vendosja e një takse për emetimin e gazrave të dëmshëm (për shembull, gazet që shkaktojnë efektin serë) mund të ndikojë negativisht në të ardhurat nga aktiviteti bazë ekonomik i kompanive dhe më pas mund të ulë kapacitetin e tyre për të shlyer borxhin ndaj bankave. Një masë e tillë mund të ndikojë negativisht edhe në vlerën e aksioneve dhe obligacioneve të kompanive që emetojnë gazra që shkaktojnë efektin serë.

Zbatimi në rritje i teknologjive neutrale ndaj klimës mund të çojë në trazira në tregje dhe reduktim ose humbje të plotë të vlerës së investimeve ekzistuese në pajisje dhe asete fikse për shkak të ndryshimeve rregullatore, sociale ose teknologjike. Inovacionet teknologjike mund të ulin koston e burimeve të rinovueshme të energjisë dhe t'i bëjnë këto burime energjie më konkurruese me lëndët djegëse fosile, të cilat janë burimi kryesor i emetimeve të gazeve serrë.

⁵⁷ Sistemi i tregimit të emetimeve (angl. . [EU Emissions Trading System](#)) është një nga veglat e vendosur nga Europiane Bashkimi në vitin 2005, për hir të arritjeve të qëllimeve në përputhje me Marrëveshjen e Parisit. i Pritet që ky mekanizëm do të ofrojë një nxitje financiare për të reduktuar emetimet e dëmshme të gazit.

Por kompanitë e qymyrit apo të naftës, të cilat presin të ardhura në të ardhmen nga rezervat ende të pashfrytëzuara të naftës dhe qymyrit, mund të përballen me rreziqe të shtuara në lidhje me vlerën e ardhshme të rezervave të këtyre burimeve dhe për rrjedhojë sasinë e të ardhurave të pritshme në të ardhmen. Gjithashtu, tendenca e aplikimit gjithnjë në rritje të sistemeve fotovoltaike apo automjeteve elektrike mund të zhvendosë pajisjet tradicionale për këtë qëllim që emetojnë gazra që shkaktojnë efektin serrë dhe rrjedhimisht reflektojnë në të ardhurat dhe aktivitetet e këtyre kompanive.

Rritja e ndërgjegjësimit për efektet e ngrohjes globale mund të ndryshojë sjelljen ose preferencat e konsumatorëve, pra të zvogëlojë kërkesën për mallra me intensitet karboni, gjë që mund t'i kthejë shumë shpejt këto mallra nga mallra që gjenerojnë të ardhura në mallra të papërdorshme dhe të pavlera. Ulja e ndjeshme e vlerës së mallrave që prodhohen me konsum intensiv të karbonit për shkak të ndryshimeve në kërkesë dhe rrjedhimisht të ardhurave më të ulëta të prodhuesve të këtyre mallrave, mund të çojë në cenimin e aftësisë kreditore të tyre dhe rritjen e kredive me probleme në bilanca në banka. Shtrirja e realizimit të rreziqeve të përmendura do të varet nga mënyra dhe dinamika me të cilën ndryshojnë politikat dhe sjellja e kompanive dhe konsumatorëve.

Ekzistojnë gjithashtu **rreziqe gjyqësore** që mund të lindin nga iniciativat e individëve ose kompanive për të kompensuar humbjet e pësuar të shkaktuara nga rreziqet fizike ose të tranzicionit ose për shkak të veprimeve të caktuara të ndërmarra për të reduktuar rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike.

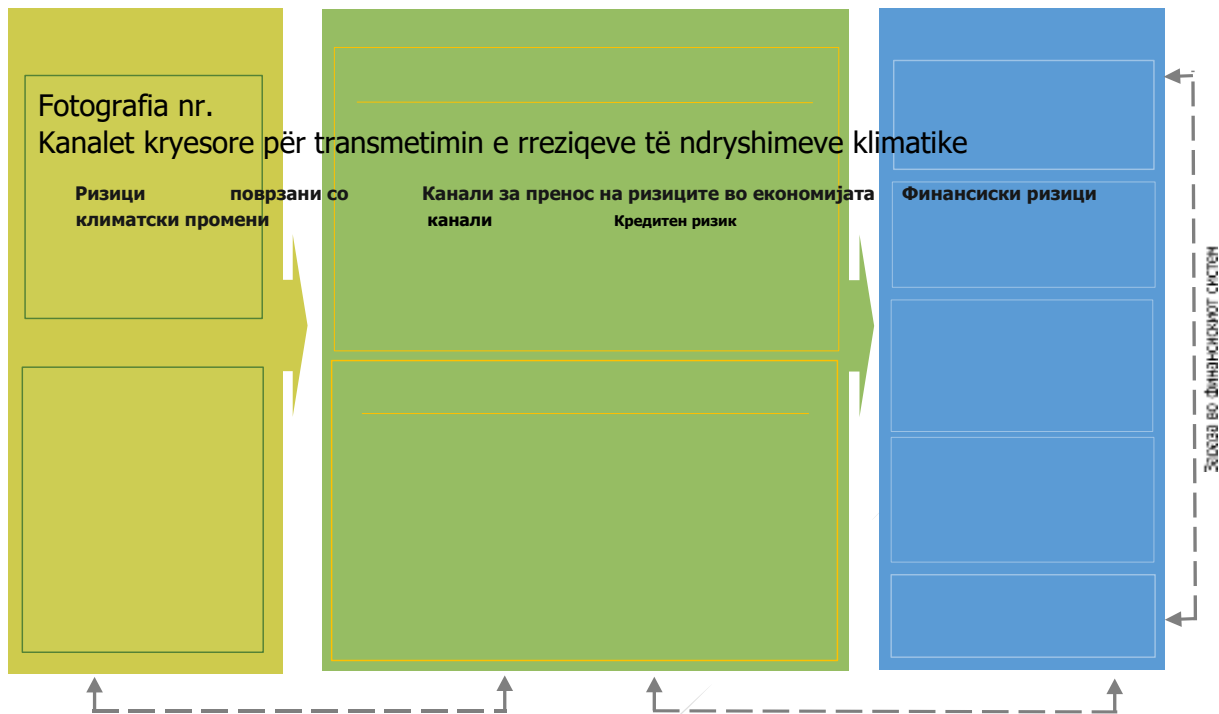
Karakteristikat kryesore të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike janë:

- a) rreziqet janë sistematike dhe prekin çdo konsumator dhe çdo kompani në të gjithë sektorët dhe në të gjitha zonat gjeografike. Ndikimi i tyre është i ndërthurur, i pakthyesëm, me intensitet të pabarabartë dhe subjekt i kthesave. Prandaj, efektet e këtyre rreziqeve mund të jenë shumë më të mëdha në krahasim me rreziqet e tjera që zakonisht analizohen dhe menaxhohen nga kompanitë.
- b) Shfaqja e këtyre rreziqeve është e **pasigurt**, por e **parashikueshme**. Këto janë rreziqe që janë të pashmangshme, por kushtëzohen nga politikat dhe veprimet e ndërmarra për të reduktuar emetimet e dëmshme që do të ndikojnë në rreziqet fizike dhe ato të tranzicionit.
- c) reagimi në kohë mund të ndihmojë në zbutjen e rreziqeve të ardhshme. Kur rreziqet fizike zhvillohen në rreziqe sistematike, masat për të reduktuar emetimet e gazeve serrë mund të vonohen dhe mund të jenë joefektive në reduktimin e këtyre rreziqeve.

3.1.2. Kanalet e transmetimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike

Për përfshirjen e suksesshme të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në sistemet e menaxhimit të rreziqeve të bankave, është e nevojshme njohja dhe kuptimi gjithëpërfshirës i kanaleve ekzistuese dhe potenciale për transmetimin e rreziqeve klimatike dhe shndërrimi i tyre në rreziqe financiare për bankat. Efekti indirekt i realizimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet

klimatike në bilancet e bankave është i lidhur me aktivitetet ekonomike të klientëve ndaj të cilëve janë të ekspozuara bankat, gjë që e ndërlikon më tej procesin e modelimit për nevojat e menaxhimit të këtyre rreziqeve. Kanalet më të rëndësishme për transmetimin e rreziqeve klimatike janë dhënë në diagramin e mëposhtëm

3.1.3. Ekspozimi i sistemit bankar maqedonas ndaj rreziqeve të tranzicionit

Një parakusht themelor për nevojat e matjes së rreziqeve fizike dhe të tranzicionit është posedimi i të dhënave të përshtatshme, të detajuara, të sakta, të besueshme dhe të sigurta për ekspozimin kreditor të bankave, para së gjithash ndaj shoqërive jofinanciare, por edhe ndaj amvisërive. Në kontekst të sistemit bankar vendas, këto të dhëna janë aktualisht me shtrirje dhe cilësi të kufizuar, pasi ende nuk është krijuar një taksonomi e gjelbër në ekonominë vendase dhe nuk janë përcaktuar sektorët që janë të ndjeshëm ndaj rreziqeve klimatike, gjë që e vështirëson vlerësimin e ekspozimit të bankave ndaj këtij rreziku. Megjithatë, ka mënyra për të bërë vlerësime fillestare të ekspozimit të sistemit bankar vendas ndaj rreziqeve të tranzicionit që lidhen me ndryshimet klimatike. Një qasje e mundshme, e cila zbatohet në këtë dokument, është kryerja e vlerësimit duke grupuar ekspozimin **kreditor të bankave ndaj shoqërive jofinanciare** sipas aktivitetit ekonomik dhe brenda tyre të hartojë ekspozimin ndaj sektorëve më të ndjeshëm ndaj rreziqeve të tranzicionit. Grupimi bëhet sipas Klasifikimit Kombëtar të Veprimtarive në nivel klase (NKD)

katërshifrore)⁵⁸, Grupimi bëhet sipas Klasifikimit Kombëtar të Veprimtarive në nivel klase (NKD katërshifrore).

Ky klasifikim është krijuar kryesisht për qëllime statistikore dhe nuk është krijuar për të mbuluar të gjithë sektorët që janë të ndjeshëm ndaj rreziqeve klimatike dhe të dhënat nuk janë mjaftueshëm të detajuara, por në mungesë të një klasifikimi më të përshtatshëm, përdorimi i tij për të vlerësuar ekspozimin e sistemit bankar ndaj rreziqeve të tranzicionit është mjaft i zakonshëm në mesin e shumë institucioneve dhe tregjeve të tjera. Është e rëndësishme të theksohet se kjo analizë nuk merr parasysh mikro karakteristikat e subjekteve ekonomike individuale dhe masat dhe aktivitetet e mundshme që ato mund të ndërmarrin për kalimin në një funksionim më të qëndrueshëm mjedisor. Për rrjedhojë, analiza duhet parë si një vlerësim fillestar i ekspozimit të sektorit bankar vendas ndaj sektorëve më të ndjeshëm ndaj klimës, por jo si një vlerësim i madhësisë dhe rëndësisë së rreziqeve klimatike për sektorin bankar vendas, i cili kushtëzohet nga disa faktorë, duke përfshirë progresin e kompanive të ndjeshme ndaj klimës në transformimin e gjelbër. Prandaj, është e nevojshme të interpretohen me kujdes këto rezultate dhe të plotësohen analizat me aplikimin e të dhënave më të detajuara dhe metodave më të sofistikuara të analizës.

Në mungesë të një metodologjie përgjithësisht të pranuar, qasja e Battiston ndiqet për klasifikimin e aktiviteteve ekonomike që janë të ndjeshme ndaj rreziqeve të tranzicionit. Në punimin e tyre, autorët i quajnë këta sektorë "sektorë relevantë të politikës klimatike" (Climate Policy Relevant Sectors – CPRS), ndërsa i përkufizojnë ata si aktivitete ekonomike që janë të ndjeshme ndaj ndikimeve pozitive ose negative gjatë tranzicionit në një ekonomi të gjelbër. Janë pikërisht këta sektorë që janë të rëndësishëm për vlerësimin e rreziqeve të tranzicionit. Si sektorë të ndjeshëm ndaj politikave klimatike, autorët identifikojnë gjashtë sektorët e mëposhtëm: lëndët djegëse fosile, shërbimet komunale, energji intensive, ndërtimi, transporti dhe bujqësia Secili prej këtyre sektorëve përbëhet nga njëqind grupe aktiviteteve (përcaktimet treshifrore sipas NKD) që mund të lidhen me teknologjitë që janë të rëndësishme për tranzicionin energjetik. Ky klasifikim është paraqitur në tabelën nr.

Tabela nr

Shpërndarja e aktiviteteve sipas klasave (klasifikimi katërshifror) i NKD në gjashtë sektorët e identifikuar të ndjeshëm ndaj politikave klimatike (CPRS)

gazeve që shkaktojnë efekti klimatik i kopshtit të politikës serë	Të ardhurat fosile primare nga lëndët djegëse fosile (p.sh. klasa 05.20), prodhimi	Prodhimi kryesisht Nxjerrja e qymyrit, gazit dhe naftës (i lëndëve djegëse energjia	
	nga lëndët djegëse fosile; shembull, minierat e qymyrit, të lidhura me rafinimin e qymyrit, rafinimi indirekt i naftës); nafta (p.sh. klasa 19.10) dhe gazi shkaqe të pamundshme (p.sh. klasa 35.21), tregtia në diversifikimi i emetimeve të gazit, shitja me pakicë me lëndë djegëse motorike dhe lubrifikantë që përdoren (p.sh. gjashtë të identifikuar		

⁵⁸ Klasifikimi kombëtar i aktiviteteve përbëhet nga katër nivele të klasifikimit të detajuar. Kështu, niveli i parë ka shtrirjen më të gjerë të sektorëve, ku emrat tregohen me shkronja, të renditura sipas rendit alfabetik (të ashtuquajturit sektorë). Në nivelin e dytë jepen titujt me emërtime numerike dyshifrore (të ashtuquajturat departamente). Niveli i tretë përbëhet nga emra me etiketa treshifrore (të ashtuquajturat grupe), ndërsa emrat në nivelin e katërt paraqiten me etiketa katërshifrore (të ashtuquajturat klasa).

	shkaktojnë burime të ndryshme sektorë të ndjeshëm ndaj klimës efekti serë (CPRS)		
Shërbimet komunale Prodhimi i të ardhurave nga prodhimi i shërbimeve elektrike prodhimi dytësor, transmetimi i energjisë (p.sh. klasa 35.11), energji; ose shpërndarjen e atyre që janë përgjegjës për energjinë elektrike; emetimet e gazit janë të mundshme që diversifikon (të shkaktajnë shembull, efekti diellor i energjisë së qelqit, era) kopsht në varësi të llojit të karburantit të përdorur			
Aktivitetet intensive	Energjetike të ndikuara nga ndryshimi i minierave dhe gurëve (p.sh. bazuar në çmimet e grupit 07.10), sektorë të ndryshëm të përdorimit të lartë të energjisë ose prodhimit të energjisë në kufizimet në bazë të listës së BE-së për përdorimin e procesit të biznesit të burimeve industrisë që emetojnë të lartë të energjisë që kanë emisione të larta në gazrat që shkaktajnë efektin e serrës		emetime të karbonit (p.sh 13.10, 23.51)
Transport	që siguron prodhim fosile intensive të automjeteve motorike, karburantet e shërbimeve të transportit, por jo vetëm anijet dhe trenat (p.sh. 29.10), dhe mbështetje për ndërtimin e rrugëve në varësi të shkarkimeve (p.sh. shërbimet e transportit të gazeve që 42.11), tregtia me mjete motorike duke shkaktuar efekt (p.sh., 45.32), transport serrë; (p.sh 49.10) është i mundur diversifikimi		
Furnizimi me Energji në Ndërtim Ndërtimi i banesave dhe shërbimeve me ndërtesa jorezidenciale intensive por të mundshme (p.sh. 41.20), pasuritë e paluajtshme nga janë objektet e akomodimit të diversifikimit (p.sh. ndërtimi deri në qiratë			55.10), aktivitetet në lidhje me pasuri të paluajtshme (p.sh Bujqësia, Pylltaria
Bujqësia dhe	Bujqësia,	Energjia	
	pylltaria dhe peshkimi intensiv, por i mundshëm i lidhur me to (shërbimet katërshifrore janë një diversifikim i aktiviteteve nga sektori A)		

Burimi: Raporti i Stabilitetit Financiar i Bankës Kombëtare Austriake, Nëntor 2020. ([OeNB Financial Stability Report 40 – November 2020](#))

Në grafikun nr. tregohet pjesëmarrja e sektorëve të ndjeshëm ndaj politikave klimatike të përcaktuara sipas kësaj metodologjie në ekspozimin total të bankave në RMV në pesë vitet e fundit.

Grafiku nr. 1

Pjesëmarrja e CPRS dhe sektorëve të tjerë në ekspozimin total të bankave ndaj shoqërive jofinanciare në RMV në periudhën 2017 – 2022

Burimi: Llogaritjet e Bankës Popullore, bazuar në të dhënat e ofruara nga bankat

Analiza e portofolit të kredisë së korporatave të bankave, sipas ndjeshmërisë së aktiviteteve dhe sektorëve individualë ndaj politikave klimatike, tregon se më shumë se gjysma e ekspozimit total të kredisë së sektorit bankar vendas është ndaj sektorëve të ndjeshëm ndaj politikave klimatike. Pjesëmarrja e këtyre sektorëve në totalin e ekspozimit kreditor të bankave ndaj sektorit të korporatave në pesë vitet e fundit është ruajtur në nivelin rreth 55%, ndërsa sektorët e tjerë (që përcaktohen si sektor më pak të ndjeshëm ndaj ndryshimeve klimatike) marrin pjesë me rreth 45%. Struktura e portofolit të kredisë së korporatave është relativisht e qëndrueshme brenda periudhës së analizuar (2017-2022), megjithëse nga prilli 2021 e në vazhdim, vërehet një rritje e lehtë e pjesëmarrjes së këtyre sektorëve. Megjithatë, një veçori pozitive për sistemin bankar vendas është se pjesëmarrja e këtyre sektorëve nuk është e theksuar në krahasim me sektorët e tjerë. Domethënë, e rëndësishme është edhe pjesa e portofolit që i drejtohet sektorëve më pak të ndjeshëm ndaj politikave klimatike, gjë që zbut ekspozimin e bankave ndaj rreziqeve të larta të tranzicionit. Megjithatë, duhet pasur parasysh se kjo analizë përcakton ekspozimin ndaj sektorëve që janë të ndjeshëm ndaj politikave klimatike, por nuk vlerëson përmasat e rreziqeve.

Në grafikun nr. 2 është paraqitur ekspozimi i sistemit bankar vendas ndaj secilit nga gjashtë sektorët që janë të ndjeshëm ndaj politikave që lidhen me ndryshimet klimatike. Nga grafiku vërehet se pjesëmarrja e secilit prej këtyre gjashtë sektorëve në totalin e ekspozimit kreditor të sektorit bankar është mjaft e qëndrueshme në periudhën kohore të analizuar. Në periudhën e ardhshme do të bëhet një analizë e përqendrimit të ekspozimeve kreditore sipas aktiviteteve dhe sektorëve individualë (a ka një numër të vogël klientësh më të mëdhenj apo ekspozimi është i shpërndarë në mënyrë më të barabartë midis përdoruesve të shumtë të kredisë), gjë që do të kërkojë të dhëna më të detajuara për përdoruesit individual të kredisë.

Grafiku nr. 2

Ekspozimi i bankave ndaj sektorëve që janë të ndjeshëm ndaj politikave klimatike në periudhën

Burimi: . Llogaritjet e Bankës Popullore, bazuar në të dhënat e ofruara nga bankat

Sipas analizës, ekspozimi më i madh i bankave vendase ndaj rrezikut të tranzicionit rrjedh nga ekspozimi ndaj sektorit të **"ndërtimtarisë"**, në të cilat përfshihen aktivitetet për ndërtimin e objekteve banesore dhe afariste, si dhe aktivitetet , në lidhje me pasurive të paluajtshme (në ndryshim nga grupimi i bërë për qëllimet e kësaj analize, në analizat e tjera të Bankës Popullore, ndërtimtaria përfshin inxhinierinë civile, e cilës për qëllimet e kësaj analize është përfshirë në sektorin e transportit). Pjesëmarrja e këtij sektori në totalin e ekspozimit kreditor të bankave, në periudhën e analizuar , lëviz

Ekspozimi i rëndësishëm është ndaj sektorit të **"transportit"** cili përfshin aktivitete lidhur me prodhimin e mjeteve motorike, ndërtimin e rrugëve, tregtimin me mjete motorike dhe shërbime transporti. Ekspozimi i këtij sektori ndaj rreziqeve të tranzicionit 2017 – 2022 mes 14% dhe 18% ka tendencë rritjeje.

rezulton nga vendosja e rregulloreve të reja që përmirësojnë efikasitetin energjetik të automjeteve, rritjen e çmimeve të karburanteve fosile për shkak të vendosjes së taksave mbi emetimet e karbonit ose rregulloreve të tjera që lidhen me ndryshimet klimatike, të cilat rrisin kostot e prodhimit dhe në përgjithësi të kryerjes së aktiviteteve në këtë sektor. Gjithashtu, kërkesa për shërbime apo produkte të caktuara mund të ndryshojë, si për shembull rritja e përdorimit të automjeteve elektrike, e cila së bashku me vendosjen e taksave për emetimet e karbonit, mund të ndikojë ndjeshëm në aktivitetet e kompanive në këtë sektor. Në periudhën e analizuar, pjesëmarrja e këtij sektori në totalin e ekspozimit ndaj kredisë të sistemit bankar është e qëndrueshme dhe arrin në 12%.

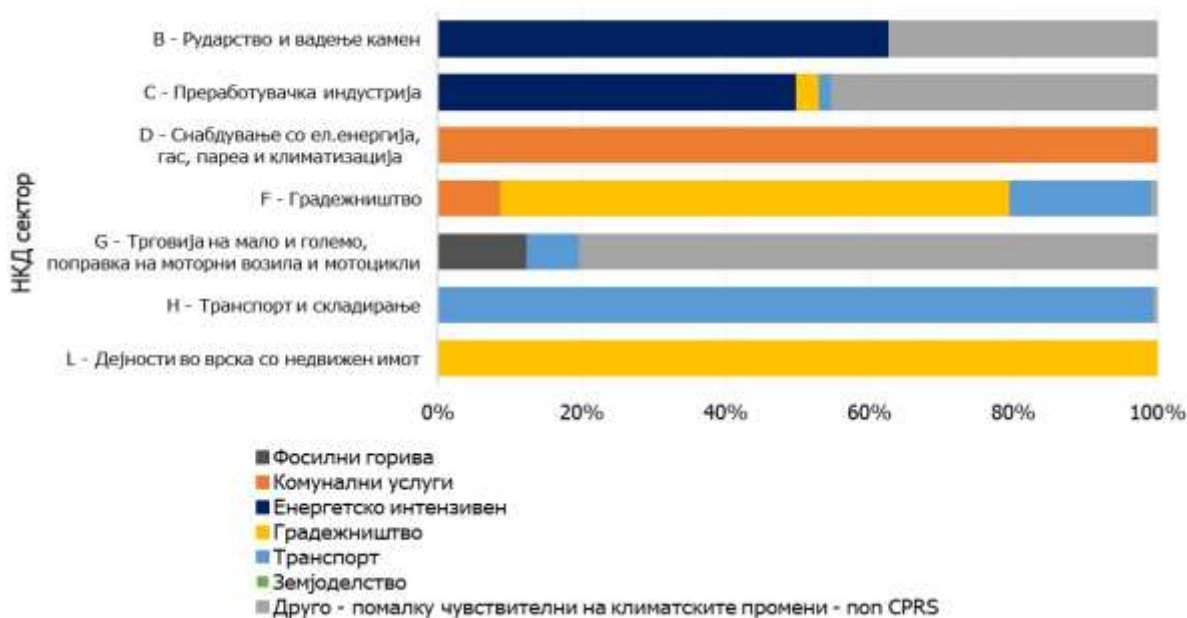
E treta për nga rëndësia është e ashtuquajtura **"sektori intensiv i energjisë"**. Ky sektor përfshin aktivitete me konsum të lartë energjie në procesin e biznesit, si p.sh miniera dhe gurore dhe sektorë të tjerë industrial të përcaktuar si energji intensivë në përputhje me listën e BE-së të industrive që emetojnë nivele të larta të karbonit. Pjesëmarrja e këtij sektori në totalin e ekspozimit të kredisë është ndërmjet 11 dhe 13%, me ndryshime të vogla gjatë gjithë periudhës së analizuar.

Ekspozimi ndaj sektorëve të tjerë është më pak i rëndësishëm. Zakonisht, sektori i **"bujqësisë"** konsiderohet shumë i ndjeshëm ndaj ndryshimeve klimatike, por ekspozimi i sistemit bankar vendas ndaj këtij sektori është vetëm 2% e totalit të ekspozimit të kredisë, me pjesëmarrje të qëndrueshme brenda periudhës së analizuar. Një shpjegim i mundshëm për ekspozimin e ulët të bankave ndaj bujqësisë është mënyra e financimit të prodhimit bujqësor, i cili ndoshta më së shumti financohet nga burime vetanake apo subvencione nga shteti dhe më pak me kredi bankare. Bujqësia

si sektor është më shumë e ekspozuar ndaj rreziqeve fizike, sesa atyre klimatike dhe aksionet

Gjashtë sektorët e ndjeshëm ndaj klimës nuk përkojnë plotësisht me sektorët në korniza të NKD-së. Prandaj, grafiku nr. 3 tregon lidhjen e këtyre gjashtë sektorëve.

Grafiku nr. Hartimin e ek ndaj gjashtë sektorëve që janë më të ndijshëm Ndaj ndryshimeve daktivitetet elementare ekonomike sipas NKD-së

rreziqet.

me sektorët në NKD. Qëllimi është të shihet se deri në çfarë mase aktivitetet ekonomike bazë që përbëjnë PBB-në e brendshme janë të ndjeshme ndaj politikave që lidhen me ndryshimet klimatike.

Burimi: Llogaritjet e Bankës Popullore, bazuar në të dhënat e ofruara nga bankat.

Shënim: Hartimi është kryer për sektorët dhe aktivitetet ndaj të cilëve janë miratuar pjesa më e madhe e ekspozimeve të bankave (pra nuk përfshihet bujqësia për shkak të pjesëmarrjes së parëndësishme të saj në totalin e ekspozimit kreditor të bankave (rreth 2%).

Analizat tregojnë se më shumë se 60% e sektorit të NKD(KKA) "miniera dhe gurore" i referohet aktiviteteve që janë të ndjeshme ndaj politikave klimatike, përkatësisht "energji intensive" (CPRS). Sektorët e NKD-së "furnizim me energji elektrike, gaz, avull dhe ajër të kondicionuar", "aktivitete që lidhen me pasuritë e paluajtshme", "transport dhe magazinim" dhe "ndërtim" janë pothuajse tërësisht të ndjeshëm ndaj politikave klimatike. Kjo tregon për efektet e mundshme të politikave të lidhura me ndryshimet klimatike në këta sektorë dhe në mënyrë indirekte në bankat vendase. Megjithatë, siç u tha më lart, kjo analizë paraqet një vlerësim fillestar të ekspozimit të sektorit bankar vendas ndaj sektorëve më të ndjeshëm ndaj klimës dhe rezultatet duhet të interpretohen me kujdes, ndërkohë që në periudhën e ardhshme do të kryhen analiza shtesë për një vlerësim më të saktë të ekspozimit ndaj rreziqeve klimatike.

3.1.4. Ekspozimi i sistemit bankar maqedonas ndaj rreziqeve fizike

Krahas rreziqeve të tranzicionit, ekspozimi i sistemit bankar ndaj rreziqeve fizike është po aq i rëndësishëm sepse realizimi i tyre mund të shkaktojë humbje të konsiderueshme për sistemin bankar.

RMV është e ekspozuar ndaj rrezikut të fatkeqësive natyrore. Vendi ynë rrezikohet nga përmbytjet potencialisht shkatërruese të paktën një herë në 10 vitet e ardhshme⁵⁹. Rreziku i shirave të dendur, të cilat mund të shkaktojnë rrëshqitje dhe përmbytje të zonave të mëdha bujqësore, ndërtesave të banimit dhe industriale dhe prona të tjera, është gjithashtu i rëndësishëm. Nën ndikimin e ndryshimeve klimatike për shkak të ndryshimeve në intensitetin dhe sasinë e reshjeve dhe/ose ndryshimet e temperaturës, mund të ketë ndryshime në pjerrësinë dhe qëndrueshmërinë e shkëmbinjve. Megjithatë, koha dhe vendi i rrëshqitjeve vështirë se mund të përcaktohet, sepse ato varen edhe nga gjendja gjeologjike lokale dhe faktorë të tjerë joklimatik⁶⁰.

Sipas Raportit për vlerësim në panel diskutimin ndërqeveritar për Ndryshimet Klimatike (IPCC, 2013), emetimet e vazhdueshme të gazeve serrë në nivel global do të shkaktojnë ngrohje të mëtejshme dhe është pothuajse e sigurt se do të ketë temperatura më të shpeshta ekstreme të larta në shumicën e zonave tokësore në 50 vitet e ardhshme. Ngrohja nuk do të jetë kudo e njejtë. Për RMV, rritja e temperaturës gjatë 50 viteve të ardhshme pritet të jetë pak më e lartë se mesatarja globale. Rreziku i mungesës së ujit klasifikohet si mesatar, që do të thotë se probabiliteti i thatësisë në 10 vitet e ardhshme është deri në 20%⁶¹. Rreziku i temperaturave jashtëzakonisht të larta të ajrit përkufizohet si mesatar, që do të thotë se probabiliteti i shfaqjes së të paktën një periudhe të temperaturave jashtëzakonisht të larta të ajrit (goditja e nxehtësisë) në 5 vitet e ardhshme është më shumë se 25%⁶². RMV tashmë përballet dhe është e ekspozuar ndaj një rreziku të lartë të zjarreve në pyje që janë të vështira për t'u kontrolluar. Rreziku i zjarreve të tilla klasifikohet si i lartë, ku probabiliteti i kushteve të motit të përshtatshëm për zjarre

⁵⁹Burimi: [Raporte të Think Hazard për RMV-në.](#)

⁶⁰Burimi: [Raporte të Think Hazard për RMV-në, 2020](#)

⁶¹Burimi: [Raporte të Think Hazard për RMV-në, 2020](#)

⁶²Burimi: [Raporte të Think Hazard për RMV-në, 2020](#)

në shkallë të gjerë është më i madh se 50%. Rritja e mëtejshme e pritshme e temperaturës me ndryshueshmëri të theksuar të reshjeve mund të shkaktojë zgjatjen e sezonit të zjarreve (për shkak të periudhave më të gjata pa shi gjatë stinëve të temperaturave të larta të ajrit) dhe madje të rrisë ashpërsinë e zjarreve. RMV ndodhet në pllakën tektonike euroaziatike, ka një vijë thyerjeje në drejtimin veri-jug në pjesën lindore-qendrore të vendit, që do të thotë se ekziston edhe rreziku i tërmeteve⁶³.

Ekspozimi ndaj rreziqeve të fatkeqësive natyrore dhe probabiliteti i shfaqjes së këtyre rreziqeve nuk është i barabartë për të gjithë territorin e vendit, me përjashtim të probabilitetit të shfaqjes së zjarreve në pyje, i cili vlerësohet si i lartë për të gjithë territorin e vendit. Për të menaxhuar siç duhet rreziqet fizike që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat, nevojiten të dhëna për shpërndarjen gjeografike të kredive, me monitorimin dhe analizën e të cilave mund të përcaktohet ekspozimi ndaj rajoneve më të ndjeshme ndaj fatkeqësive natyrore. Në mënyrë që banka të menaxhojë siç duhet rreziqet fizike, është veçanërisht e rëndësishme që ajo të identifikojë rreziqe të tilla. Për shembull, një bankë duhet të identifikojë nëse ka ekspozim të lartë kredie ndaj sektorit të bujqësisë në zona me probabilitet të lartë përmbytjeje ose ndaj prodhuesve të industrisë së drurit në zonat me rrezik të lartë të zjarreve në pyje dhe të vlerësojë efektet e ekspozimeve të tilla në rrezikun e kredisë dhe humbjet e pritshme të kredisë. Gjithashtu, gjatë menaxhimit të rrezikut të kredisë, është e rëndësishme të përcaktohet vendndodhja e pasurive të paluajtshme që janë kolateral për kreditë, veçanërisht nëse ato janë në zona që janë të prirura nga rrëshqitjet e dheut ose përmbytjet ose tërmetet, pasi këto ngjarje mund të dëmtojnë ndërtesat dhe të ulin vlerën e tyre dhe në këtë mënyrë vlera e kolateralit për kreditë dhe në këtë mënyrë ndikon në shumën e humbjeve nga kredia. Në fotografinë nr. 2 janë paraqitur rreziqet kryesore fizike që lidhen me ndryshimet klimatike që janë të rëndësishme për RMV-në.

Fotografia nr. 2, burimi: Think Hazard. Pasqyrë e rreziqeve kryesore fizike në RMV dhe shkalla e ekstremitetit të tyre sipas rajoneve të veçant

Sipas fotografisë nr. 2 probabiliteti i shfaqjes së zjarreve pyjore dhe tërmeteve është i barabartë në të gjithë territorin e vendit. Për pesë rreziqet e tjera, forca dhe probabiliteti i shfaqjes shpërndahen ndryshe në rajone të ndryshme. Gjatë menaxhimit të rreziqeve klimatike, është veçanërisht e rëndësishme të monitorohen këto pesë rreziqe, sepse meqenëse ato janë të ndryshme në rajone të ndryshme, bankat duhet të ndërmarrin veprimet e duhura për të menaxhuar siç duhet rreziqet që mund të lindin nga këto rreziqe.

⁶³Burimi: [Portali i Bankës botërore për ndryshimet klimatike](#)

Bankat janë të ekspozuara ndaj ndikimit të drejtpërdrejtë të rreziqeve fizike nëpërmjet efekteve të mundshme në mjediset e tyre të biznesit në të gjitha njësitë e biznesit, gjë që nga ana tjetër ndikon në ekspozimin e bankës ndaj rrezikut operacional. Ekspozimi indirekt i bankave ndaj rreziqeve fizike rezulton nga ekspozimi direkt i klientëve të bankave ndaj këtyre rreziqeve, prandaj këto rreziqe kthehen në rrezik kredie për bankën. Në pajtim me disponueshmërinë e të dhënave, më poshtë jepet vetëm një pasqyrë e përgjithshme e ekspozimit të sistemit.

Numri i përgjithshëm i njësive të biznesit të bankave në RMV-së në fund të vitit 2021 është 388, nga të cilat gati gjysma d (43,6%) janë Re S. Në fotografinë nr. 3 shfaqet shpërndarjen rajonale të njësive të biznesit të bankave në vend. Përveç rreziqeve të cilat janë po aq të mundshme në të gjithë vendin (zjarret dhe tërmetet), Regjioni i Shkupit dhe ai Juglindor janë më të ekspozuar ndaj nga shfaqja e rrëshqitjeve. Regjioni i Shkupit dhe i Vardarit janë gjithnjë e më të ekspozuara ndaj rrezikut për shkak të vërshimit të dumenj në krahasime me rajone të tjera.

Fotografia nr. Niësitë e biznesit të bankave në RMV-së sipas raioneve

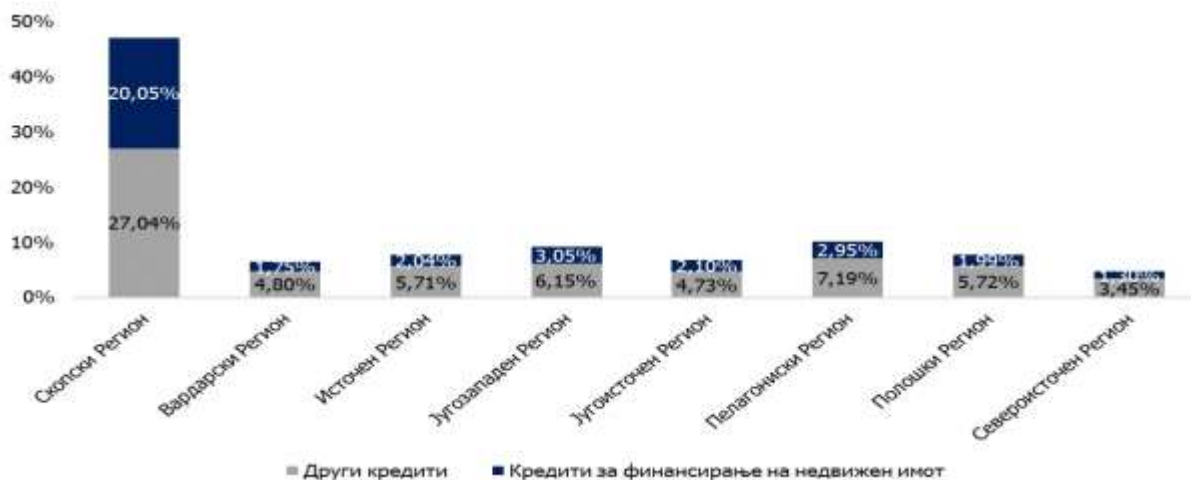
Burimi: Llogaritjet e Bankës Popullore, bazuar në të dhënat e ofruara nga bankat

Në portofolin e kredisë së amvisërive, ekspozimi ndaj rreziqeve fizike është më i pranishëm në portofolin e kredisë për banesa, kryesisht për shkak të uljes së mundshme të vlerës së pasurive të paluajtshme që janë lënë peng. Sipas të dhënave të qershorit 2022, 35,21% e totalit të portofolit të kredisë për amvisëritë i referohet kredive për blerje të objekteve banesore dhe afariste (34,84% për objekte banimi dhe 0,37% për objekte tregtare), ndërsa pjesa tjetër e portofolit janë kredi konsumatore dhe kredi të tjera. Pothuajse gjysma e gjithsej kredive të miratuara për ekonomitë familjare (47,09 %) janë në rajonin e Shkupit, pasuar nga rajoni i Pellagonisë (10,14% nga totali i kredive). Kjo do të thotë se bankat kanë ekspozimin më të madh ndaj rajonit të Shkupit, prandaj duhet të bëhet një analizë më e detajuar e ekspozimit kreditor në

këtë rajon me të dhëna më të detajuara, si në nivel të gjithë sistemit bankar, ashtu edhe sipas bankave individuale.

Grafiku nr. 4

Struktura e kredive për persona fizikë, sipas rajoneve

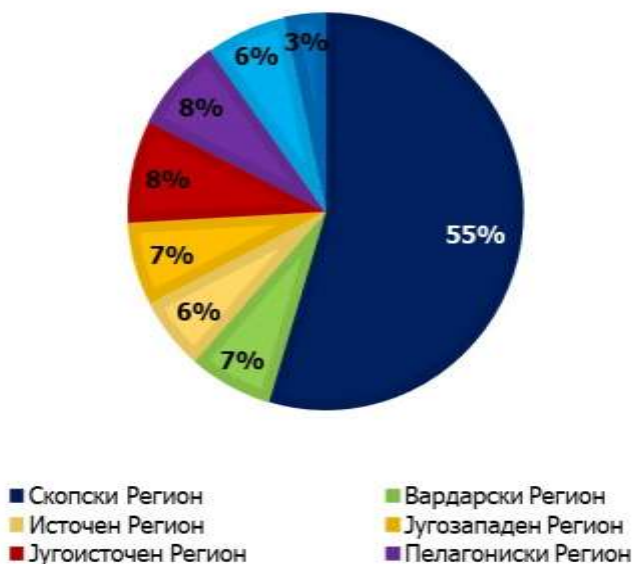

Burimi: Llogaritjet e Bankës Popullore, bazuar në të dhënat e ofruara nga bankat

Në grafikun nr. 5 është paraqitur shpërndarja e portofolit të korporatave të bankave, sipas rajoneve.

Grafiku nr. 5

Struktura e kredive të miratuara për iofinanciare të shoqërive sipas rajonit

Burimi: Llogaritjet e Bankës Popullore, bazuar në të dhënat e ofruara nga bankat

Ngjashëm me portofolin kreditor të amvisërive, shumica e kredive për ndërmarrjet (55%) janë të miratuara në rajonin e Shkupit, prandaj ky rajon është më i rëndësishmi në analizën e rreziqeve fizike. Më pas vijon rajoni Juglindor dhe ai i Pellagonisë, ku janë miratuar 8% e totalit të kredive

të korporatave. Rajoni i Shkupit është përcaktuar si rajon me rrezik të lartë për përmbytje dhe rrëshqitje të dheut.

Megjithatë, për një pasqyrë më të saktë të ekspozimit të bankave ndaj rreziqeve klimatike, nevojiten të dhëna dhe analiza më të detajuara të ekspozimit nga bankat individuale.

3.2. Praktikrat aktuale të menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në sistemin bankar në RMV

Në fillim të vitit 2022, Banka Popullore ka zbatuar Anketën për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike. Qëllimi i anketës ishte vëzhgimi i praktikave të bankave dhe kursimorëve dhe politikave që ato zbatojnë për monitorimin dhe menaxhimin e rreziqeve klimatike, dhe në këtë mënyrë të perceptojë ndërgjegjësimin e tyre për këto rreziqe. Anketa përmbante pyetje për: shtrirjen e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në dokumentet strategjike të institucioneve, strukturën organizative për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, mënyrën e menaxhimit të tyre, si dhe pyetje për transparencën e informacionit rreth menaxhimit të rreziqeve klimatike.

Sipas përgjigjeve të anketës, pothuajse 90% e të anketuarve e njohin rëndësinë e rreziqeve klimatike për sistemin financiar dhe e konsiderojnë ndryshimin e klimës si një burim të rëndësishëm rreziku për stabilitetin financiar. Megjithatë, numri i bankave dhe kursimoret që kanë marrë parasysh ndryshimet klimatike në planet e tyre të zhvillimit është i vogël. Sipas përgjigjeve të shumicës së të anketuarve (87%), ata nuk kanë vendosur akte të brendshme për menaxhimin e rreziqeve nga ndryshimet klimatike, shumica e tyre (80%) nuk kanë filluar me një monitorim më të detajuar të rrezikut të klimës ndryshoni dhe nuk bëjnë vlerësim të ndikimit të rreziqeve klimatike kur vendosin fonde ose krijojnë marrëdhënie biznesi me një klient. Lidhur me atë të mëparshme, në shumicën e institucioneve nuk ka asnjë organ që është ekskluzivisht përgjegjës/përfshirë në këtë çështje. Përgjigje të tilla tregojnë se procesi i menaxhimit të rreziqeve të ndryshimeve klimatike midis bankave dhe kursimoreve është në fazën fillestare.

Anketa tregoi se më pak se gjysma e të anketuarve kanë vendosur produkte/shërbime të reja si reagim ndaj ndryshimeve klimatike. Kryesisht bëhet fjalë për kredi të financuara me linja krediti nga Banka Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim - BERZH, për të mbështetur konkurrencën e SME-ve për projekte në fushën e efikasitetit energjetik dhe burimeve të rinovueshme të energjisë, si dhe sigurinë në punë dhe kreditë për efikasitetin energjetik përmes programit GEF të BERZH-it, i destinuar për amvisëritë. Sipas përgjigjeve të anketës, shumica e të anketuarve po planifikojnë/mendojnë për prezantimin e produkteve/shërbimeve të reja ose ndryshimin e tyre si reagim ndaj ndryshimeve klimatike. Ato kryesisht tregojnë për produkte të llojit të kredive për financimin e projekteve me efikasitet energjetik dhe kreditë e gjelbra të destinuara për amvisërite dhe sektorin e korporatave, si dhe financimin e projekteve të gjelbra

Ndër faktorët kryesor që paraqesin nxitje për institucionet për të forcuar menaxhimin e rreziqeve të ndryshimeve klimatike janë: kërkesat e investitorëve/institucioneve që ofrojnë mbështetje financiare dhe praktika të mira në funksionimin e institucioneve financiare. Kërkesat e klientëve, politikat e subjekteve amë dhe disponueshmëria e ndihmës këshilluese/eksperti përmenden gjithashtu si motiv, por nga më pak të anketuar. Në të njëjtën kohë, ndër sfidat për menaxhimin më të mirë të këtij lloji rreziqesh vërehen: mungesa e standardeve dhe mjeteve, mungesa e

udhëzimeve nga rregullatori dhe mungesa e të dhënave adekuate, si dhe burimet dhe politikat e brendshme të kufizuara.

Në përgjithësi, konkluzionet e anketës hulumtuese konfirmojnë rëndësinë strategjike të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe theksojnë nevojën për zhvillimin e udhëzimeve më të detajuara nga rregullatori me pritshmëri të qarta për institucionet financiare. Mbulimi i këtyre rreziqeve në sistemin e menaxhimit të rrezikut brenda bankave dhe kursimoreve dhe menaxhimi efikas i tyre mund të kontribuojë në zbutjen e pasojave të realizimit eventual të rreziqeve klimatike.

4. Aktivitetet për zbatimin e Planit Afatmesëm

4.1. Parimet

Plani afatmesëm i aktiviteteve përcaktohet në bazë të parimeve të mëposhtme:

- **Plani afatmesëm ka qëllim** të kombinuar që të përmirësojë të kuptuarit e Bankës Popullore për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike, gjë që do të kontribuonte në: 1. menaxhimin adekuat të rreziqeve nga ndryshimet klimatike nga bankat dhe 2. matjen dhe vlerësimin e plotë të Bankës Popullore për ekspozimin ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në bankat individuale dhe për sistemin bankar në tërësi.
- **Plani afatmesëm ka parasysh rolin e Bankës Popullore.** Me rastin e përcaktimit të aktiviteteve në planin afatmesëm, merren parasysh qëllimet themelore të Bankës Popullore të përcaktuara me Ligjin për Bankën Popullore të Republikës së Maqedonisë së Veriut, si dhe detyrat e saj, të cilat në radhë të parë kanë të bëjnë me rolin e bankës qendrore si autoritet makroprudent dhe mbikëqyrës për bankat. Roli i Bankës Popullore do të synojë krijimin e kushteve dhe ndërtimin e kapaciteteve që do të sigurojnë vlerësim të qëndrueshëm dhe menaxhim adekuat të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat, si dhe vlerësimin nga Banka Popullore të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në stabilitetin financiar. Aktivitete të tjera, si futja e taksonomisë së gjelbër, nuk janë nën kompetencën e drejtpërdrejtë të bankës qendrore.
- **Nevoja për një qasje graduale dhe përsëritëse.** Paraqitja e rekomandimeve, udhëzimeve dhe rregulloreve për bankat do të vendoset me kujdes dhe në përputhje me progresin e përgjithshëm të vendit në këtë fushë. Gjithashtu, ngritja e një sistemi efikas për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat ka gjasa të jetë një proces afatgjatë për shkak të nevojës për të ndërtuar në mënyrë adekuate kapacitetet e bankave në drejtim të ofrimit të të dhënave adekuate, krijimit të metodologjive dhe ndërtimin e burimeve njerëzore.
- **Krijimi i një kuadri të përshtatshëm rregullator do të bëhet gradualisht.** Banka Popullore do t'i fillojë aktivitetet duke hartuar dhe miratuar udhëzime jodetyruese për mënyrën se si bankat i menaxhojnë këto rreziqe. Duke ndjekur një qasje të bazuar në parime, Banka Popullore do të jetë në gjendje të përshtatë pritjet në përputhje me dinamikën e progresit që bankat po bëjnë në mënyrë efektive. Pasi të jetë arritur progres

adekuat, Banka Popullore mund të vlerësojë nevojën për të vendosjen kërkesave detyruese rregullatore dhe mbikëqyrëse.

- **Banka Popullore do të monitorojë punën e organizatave europiane dhe ndërkombëtare.** Në përputhje me agjendën europiane të vendit, Banka Popullore ndjek nismat rregullatore dhe mbikëqyrëse të institucioneve kompetente të Bashkimit Europian. RMV është zotuar gjithashtu (kryesisht përmes Deklaratës së Samitit të Sofjes 2020) të harmonizojë objektivat e saj me Marrëveshjen e Gjelbër Europiane. Gjithashtu, Banka Popullore do të vazhdojë të ndjekë rekomandimet e organizatave ndërkombëtare, si Komiteti i Bazelit për Mbikëqyrjen Bankare (BCBS), Këshilli i Stabilitetit Financiar (FSB) dhe standardet dhe praktikat më të mira ndërkombëtare dhe europiane. Basel Committee for Banking Supervision – BCBS), Këshilli i Stabilitetit Financiar Financial Stability Board – FSB) dhe standardet dhe praktikat e tjera më të mira ndërkombëtare dhe europiane.
- **Bashkëpunim i vazhdueshëm me organizata ndërkombëtare dhe rajonale** Me qëllim të krijimit të një kornize të përshtatshme rregullatore dhe mbikëqyrëse për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike, Banka Popullore do të thellojë bashkëpunimin me autoritetet mbikëqyrëse, në radhë të parë nga shtetet anëtare të Bashkimit Europian dhe nga rajoni, do të marrë pjesë në forume përkatëse, si p.sh. Iniciativa e Vjenës dhe gjithashtu do të shqyrtojë mundësinë e përfshirjes në Rrjetin e qëndrueshëm bankar.
- **Bashkëpunimi në nivel kombëtar.** Banka Popullore për zbatimin e Planit Afatmesëm do të bashkëpunojë me organet/institucionet tjera shtetërore (si Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, Ministria e Ekonomisë, Ministria e Financave etj.), kompetente për zbatimin e politikave klimatike.
- **Promovimi i Planit Afatmesëm,** duke përfshirë dhe organizimin e konferencave dhe punëtorive me qëllim të njohjes së publikut me aktivitetet e Bankës Popullore lidhur me rreziqet nga ndryshimet klimatike, si dhe informimin e rregullt për zhvillimet aktuale në këtë fushë.
- **Nevoja për të integruar vlerësimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në mekanizmat ekzistues, mjetet dhe procedurat mbikëqyrëse.** Ekziston konsensus i qartë se rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike nuk janë kategori individuale të rrezikut, por nxitës për shfaqjen e rreziqeve të tjera (rreziku i kredisë, rreziqet operacionale ose të tregut). Nëpërmjet aktiviteteve që përmban Plani Afatmesëm, do të sigurohen bazat për përfshirjen e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat dhe kursimoret në sistemet e tyre të menaxhimit të rrezikut. Banka Popullore do t'i përfshijë në mënyrë adekuate rreziqet nga ndryshimet klimatike në procesin e vlerësimit mbikëqyrës të rreziqeve, përkatësisht në aktivitetet mbikëqyrëse për vlerësimin e modelit të biznesit, menaxhimit korporativ dhe rreziqeve për pozitën kapitale të bankës.

4.2. Aktivitetet e Bankës Popullore

Aktivitetet e parapara me Planin e veprimit të Bankës Popullore ndahen në gjashtë njësi funksionale:

- **Aktivitetet që lidhen me kuadrin rregullator.** Në kuadër të këtyre aktiviteteve, parashikohet që Drejtoria e rregullores bankare dhe ndërhyrjes së jashtëzakomshme të hartojë dhe publikojë Udhëzime për mënyrën e menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat, si dhe ndryshimet e duhura në kuadrin rregullator ekzistues (për menaxhimin korporativ, raportimi dhe publikimi i të dhënave në lidhje me këto rreziqe, menaxhimin me rreziqet, veçanërisht duke pasur parasysh procesin e brendshëm të përcaktimit të kapitalit, etj.). Në një fazë të mëvonshme, Banka Popullore do ta perceptojë nevojën për të inkorporuar rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike në rregulloren për përcaktimin e mjaftueshmërisë së kapitalit, nëse një qasje e tillë vendoset dhe pranohet në BE ose në kornizat ndërkombëtare.
- **Aktivitetet mbikëqyrëse.** Drejtoritë përgjegjëse për mbikëqyrjen bankare në terren dhe jashtë terrenit të Bankës Popullore do të monitorojnë dhe vlerësojnë aktivitetet e bankave në lidhje me menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe në përputhje me rrethanat do të përditësojnë qasjen mbikëqyrëse të bazuar në rrezik dhe metodologjitë e tjera të vlerësimit mbikëqyrës.
- **Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar.** Në kuadër të Drejtorisë për stabilitet financiar dhe politikës makroprudente, vëmendje e veçantë do t'i kushtohet vlerësimit të ndikimit të mundshëm të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në stabilitetin financiar në RMV. Ekspozimi i bankave ndaj rreziqeve të ndryshimeve klimatike do të vlerësohet duke përdorur analizat e skenarëve dhe, nëse është e zbatueshme, testimin e stresit.
- **Bashkëpunimi kombëtar dhe ndërkombëtar.** Banka Popullore do të marrë pjesë në forume rajonale dhe ndërkombëtare dhe do të bashkëpunojë me institucionet përkatëse në vend (veçanërisht në kontekstin e miratimit të taksonomive të gjelbra).
- **Aktivitetet kërkimore.** Drejtoria për politikë monetare dhe hulumtim, si dhe Drejtoria për operacione në tregjet financiare do të punojnë për të kryer analiza për ndikimin e ndryshimeve klimatike mbi aktivitetet e Bankës Popullore, duke përfshirë politikën monetare dhe menaxhimin e rezervave valutore. Për këtë qëllim, Banka Popullore mund të bashkëpunojë me institucionet profesionale, shkencore dhe arsimore.
- **Kultura organizative dhe ngritja e kapaciteteve.** Zyra për strategji dhe parandalim do të përgatisë një vlerësim të qëndrueshmërisë së aktiviteteve që kryen në kuadër të ndryshimeve klimatike dhe do të ndërmerren aktivitete për zhvillimin e kapaciteteve të punonjësve.

Fotografia 4: Aktivitetet e Bankës Popullore

4.2.1. Aktivitetet në vitin 2023

- 1. Stabiliteti financiar. Përgatitja e një rishikimi me treguesit "e gjelbër".** Përcaktimi i të ashtuquajturit bazë të treguesve "të gjelbër" për monitorimin e qëndrueshmërisë së sistemit financiar dhe të ekonomisë në tërësi.
- 2. Kultura organizative dhe ngritja e kapaciteteve** Vlerësimi i nevojave të brendshme dhe përgatitja e një Plani për zhvillimin e aftësive të nevojshme të punonjësve që do të përfshihen në zbatimin e aktiviteteve të Planit Afatmesëm (pjesëmarrje në trajnime, etj).
- 3. Korniza rregullatore për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike.** Zhvillimi dhe publikimi i Udhëzimeve për mënyrën e menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat. Këto udhëzime janë të dedikuara për bankat dhe kursimoret dhe do të përmbajnë pritshmëritë e Bankës Popullore lidhur me mënyrën se si duhet t'i menaxhojnë këto rreziqe.
- 4. Bashkëpunimi me institucionet kompetente në vend.** Bashkëpunimi me rregullatorët financiar dhe autoritete/institucione të tjera shtetërore (si Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, Ministria e Ekonomisë, Ministria e Financave etj.), kompetente për zbatimin e politikave klimatike.
- 5. Bashkëpunimi në nivel ndërkombëtar.** Pjesëmarrje e mëtejshme në aktivitetet e grupeve të punës të Rrjetit të Sistemit Financiar të Gjelbër dhe forumeve të tjera ndërkombëtare dhe rajonale (p.sh. Iniciativa e Vjenës), si dhe bashkëpunimi dypalësh me institucione/organet e tjera kompetente nga rajoni dhe më gjerë.
- 6. Aktivitetet kërkimore.** Përgatitja e një analize për të kuptuar praktikën dhe përvojat ndërkombëtare në fushën e opsioneve të mundshme për "gjelbërimin" e politikës monetare dhe administrimin e rezervave valutore që përshtaten më së miri në kontekstin e RMV-së.
- 7. Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar. Vlerësimi i ndikimit të mundshëm të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në stabilitetin financiar.** Në varësi të të dhënave të disponueshme, do të bëhet një analizë më e detajuar e ekspozimit të sistemit bankar ndaj rreziqeve të tranzicionit dhe atyre fizike.
- 8. Aktivitetet kërkimore.** Duke ndjekur praktikën më të mira ndërkombëtare dhe për të rritur ndërgjegjësimin për rëndësinë e ndryshimeve klimatike, Banka Popullore do të bashkëpunojë me universitetet e vendit, do të organizojë ligjerata dhe/ose punëtori kërkimore.
- 9. Aktivitetet kërkimore.** Përgatitja e materialit punues për ndikimin e ndryshimeve klimatike në ekonominë e RMV, i cili mund të përgatitet në bashkëpunim me universitetet në Shkup.

10. Kultura organizative dhe ngritja e kapaciteteve Zhvillimi i Politikës për qëndrueshmërinë e operacioneve të Bankës Popullore nga aspekti i rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike (Sustainability Policy). Politika e qëndrueshmërisë, ndër të tjera, do të përfshijë rregullat e sjelljes për punonjësit e Bankës Popullore dhe do të përcaktojë një sërë treguesish në bazë të të cilëve do të monitorohet zbatimi i Politikës.

4.2.2. Aktivitetet në vitin 2024

- 1. Aktivitetet mbikëqyrëse. Vetëvlerësimi i rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat dhe planet e veprimit.** Bankat do të kryejnë një vetëvlerësim për nivelin e përputhshmërisë me Udhëzimet e miratuara për mënyrën e menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat dhe do ta paraqesin atë në Bankën Popullore me aktivitetet që planifikojnë të ndërmarrin në lidhje me menaxhimin e këtyre rreziqeve.
- 2. Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar. Anketa e qëndrueshmërisë dhe financave të gjelbërta** Kryerja e një ankete të dedikuar për përdoruesit e kredive nga bankat (me vëmendje të veçantë për klientët e korporatave). Anketa, ndër të tjera, mund të përmbajë pyetje që lidhen me: 1. Qëndrueshmërinë e aktiviteteve të kompanive, 2. Aftësinë e kompanive për të llogaritur emetimet e karbonit që ato krijojnë nëpërmjet aktiviteteve ekonomike që kryejnë, 3. Pyetje të tjera duke përfshirë vlerësimin të qëndrueshmërisë së aktiviteteve të shoqërive nga bankat gjatë kreditimit.
- 3. Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar. Përgatitja e një metodologjie për makro-testimin e stresit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, një qasje "nga lart-poshtë"** (ang.top-down). Pika fillestare për përcaktimin e skenarëve dhe metodologjisë do të jetë qasja e Rrjetit të Sistemit Financiar të Gjelbër. Ushtrimi do të bazohet në një metodologji "nga lart-poshtë", ku supozimet e thjeshtuara dhe vlerat e referencës mund të përdoren, veçanërisht për rreziqet e tranzicionit (p.sh. emetimet e gazeve serrë nga industria).
- 4. Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar. Testimi i stresit makroprudencial nga lart-poshtë.** Testimi i stresit makroprudencial "nga lart-poshtë" mund të kryhet pasi të ketë ndodhur aktiviteti i mëparshëm.
- 5. Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar. Analiza e financave të gjelbra dhe rreziqeve të ndryshimeve klimatike në RMV do të publikohet periodikisht në Raportin e Stabilitetit Financiar.** Këto analiza mund të përfshijnë paraqitjen e treguesve "të gjelbër", rezultatet e testimit të stresit makroprudencial dhe informacione dhe të dhëna të tjera përkatëse.
- 6. Aktivitetet mbikëqyrëse.** Përditësimi i Metodologjisë për procesin e vlerësimit mbikëqyrës të rreziqeve (modeli i biznesit, menaxhimi korporativ, rreziku i kreditit, rreziku operacional, rreziku i tregut) dhe Metodologjia për vlerësimin e kapitalit të bankave (procesi i përcaktimit të kapitalit të brendshëm, etj.) me përfshirjen e rreziqeve që lidhen

me ndryshimet klimatike në përputhje me ndryshimet në kuadrin/udhëzimet rregullatore për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike.

- 7. Bashkëpunimi kombëtar/ndërkombëtar.** Banka Popullore do të bashkëpunojë me rregullatorët financiar dhe organet/institucionet tjera shtetërore (si Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, Ministria e Ekonomisë, Ministria e Financave etj.), kompetente për zbatimin e politikave klimatike. Banka Popullore do të vazhdojë të marrë pjesë në aktivitetet e grupeve punuese të Rrjetit për Sistemin e Gjellbër Financiar dhe në forume të tjera ndërkombëtare dhe rajonale (siç është Iniciativa e Vjenës) dhe do të arrijë bashkëpunim dypalësh me institucionet/organet tjera kompetente, në rajon dhe më gjerë.
- 8. Bashkëpunimi kombëtar/ndërkombëtar. Organizimi i një konference mbi rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe qëndrueshmërinë.** Banka Popullore do të organizojë një Konferencë në të cilën do të promovojë Planin Afatmesëm dhe qasjen e re ndaj qëndrueshmërisë.
- 9. Aktivitetet mbikëqyrëse.** Rezultatet e vlerësimit horizontal të përputhshmërisë së bankave me Udhëzimet për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike do të përfshihen në vlerësimin vjetor mbikëqyrës të rreziqeve të bankave. Njëkohësisht, vlerësimi mbikëqyrës i modelit të biznesit, menaxhimit të korporatave dhe rreziqut të kredisë do të jetë në plan të parë, nga këndvështrimi i ekspozimit të bankës dhe menaxhimit të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike. Përfundimet e këtij vlerësimi do të ndahen në mënyrë të duhur me bankat në kuadër të dialogut vjetor mbikëqyrës.
- 10. Aktivitetet mbikëqyrëse. Përcaktimi i formularëve të raportimit për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike.** Duke marrë parasysh karakteristikat e sistemit bankar dhe duke ndjekur udhëzimet e Autoritetit Bankar Europian dhe praktikat ndërkombëtare, Banka Popullore do të përcaktojë një sërë formularësh raportimi në të cilat bankat do të dorëzojnë periodikisht të dhëna për ekspozimin e tyre ndaj rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike (fizike dhe rreziqet e tranzicionit).
- 11. Kultura organizative dhe ngritja e kapaciteteve. Bashkëpunimi me universitetet.** Duke ndjekur praktikat më të mira ndërkombëtare, Banka Popullore do të vazhdojë të bashkëpunojë në mënyrë aktive me universitetet e vendit dhe të organizojë ligjerata, gara studimore dhe/ose punëtori kërkimore.
- 12. Aktivitetet mbikëqyrëse dhe stabiliteti financiar. Analizë horizontale e rezultateve të vetëvlerësimit të bankave dhe aktiviteteve të propozuara nga bankat.** Banka Popullore do të vlerësojë planet e bankave dhe aktivitetet e propozuara nga bankat. Rezultatet e vlerësimit do të ndahen me bankat në përputhje me rrethanat.

4.2.3. Aktivitetet në vitin 2025

- 1. Aktivitetet që lidhen me rregulloren. Shqyrtimi i nevojës për të përcaktuar një detyrim të detajuar për bankat për të publikuar të dhëna dhe informacion mbi rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike.** Ky aktivitet do të sjellë zgjerimin e

detyrimet ekzistues për bankat për të publikuar të dhëna dhe informacion mbi rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike dhe rreziqet ESG, duke përshkruar një pasqyrë të detajuar të të dhënave sasiore dhe cilësore dhe informacionit mbi menaxhimin e këtyre rreziqeve, si dhe të dhëna sasiore për ekspozimi i bankave ndaj rreziqeve fizike dhe të tranzicionit që rrjedhin nga ndryshimet klimatike

2. Aktivitete që lidhen me rregulloren. Ndryshimi dhe plotësimi i akteve nënligjore që kanë të bëjnë me menaxhimin e rreziqeve, veçanërisht në pjesën e procesit të përcaktimit të kapitalit të brendshëm, menaxhimit korporativ etj.

Pas publikimit të Udhëzuesit se si të menaxhohen rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike nga bankat dhe perceptimi i situatës në sistemin bankar në bazë të vetëvlerësimit, Banka Popullore mund të bëjë ndryshimet e duhura në rregulloren ekzistuese për menaxhimin me rreziqet individuale (kryesisht me rrezikun e kredisë⁶⁴), rregulloren për menaxhimin e rreziqeve (në lidhje me kërkesat për procesin e përcaktimit të kapitalit të brendshëm), si dhe akte të tjera nënligjore për të cilat do të vlerësohet se ka nevojë për një ndryshim të përshtatshëm për të mbuluar në mënyrë adekuate rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike (për shembull rregullorja për menaxhimin e mirë të korporatave).

3. Aktivitetet mbikëqyrëse. Kontrollë tematike në terren në një kampion të përzgjedhur bankash.

Banka Popullore do të fillojë kryerjen e kontrolleve tematike në terren të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, qëllimi kryesor i të cilave do të ishte kontrollimi i praktikave për menaxhimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në sistemin bankar.

4. Aktivitetet mbikëqyrëse. Procesi i vlerësimit të rrezikut mbikëqyrës.

Në kuadër të vlerësimit vjetor të rrezikut do të bëhet një vlerësim i plotë i rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike, i cili do të përfshijë: 1. vlerësimin e modelit të biznesit të bankave, 2. menaxhimin korporativ, 3. rrezikun e kredisë dhe 4. rreziqet operationale.

5. Bashkëpunimi kombëtar/ndërkombëtar.

Banka Popullore do të bashkëpunojë me rregullatorët financiarë dhe autoritetet/institucionet tjera shtetërore (si Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, Ministria e Ekonomisë, Ministria e Financave, etj.) përgjegjëse për zbatimin e politikave klimatike. Banka Popullore do të vazhdojë të marrë pjesë në aktivitetet e grupeve punuese të Rrjetit për Sistemin e Gjellbër Financiar, në forume të tjera ndërkombëtare dhe rajonale (si Iniciativa e Vjenës) dhe do të arrijë bashkëpunim dypalësh me institucionet/organet tjera kompetente, në rajon dhe më gjerë.

6. Kultura organizative dhe ngritja e kapaciteteve. Bashkëpunimi me universitetet.

Duke ndjekur praktikën më të mira ndërkombëtare, Banka Popullore do të vazhdojë bashkëpunimin me universitetet e vendit dhe do të organizojë leksione, konkurse dhe/ose punëtori kërkimore.

Zgjerimi i detyrimit ekzistues për bankat për të përcaktuar në aktet e tyre të brendshme për menaxhimin e rrezikut të kredisë mënyrën se si ato marrin parasysh ndikimin e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike në menaxhimin e rrezikut të kredisë. Kjo kërkesë është paraparë me Vendimin e ri për metodologjinë për menaxhimin e rrezikut kreditor ("Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" nr. 57/2023) i cili do të fillojë të zbatohet nga 1 janari 2024, ndërsa kërkesa për rreziqet lidhur me ndryshimet klimatike do të fillojë të zbatohet nga 1 janari 2025.

- 7. Aktivitete që lidhen me stabilitetin financiar** Banka Popullore do të monitorojë dhe analizojë ekspozimin e sistemit bankar ndaj rreziqeve klimatike në Raportin e Stabilitetit Financiar, do të përditësojë objektin e Rishikimit me tregues "të gjelbër" dhe, në varësi të të dhënave në dispozicion, do të kryejë aktivitete për zbatimin e testeve të stresit për rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike.

Fjalor termash nga fusha e ndryshimeve klimatike

Termet e përdorur në këtë plan afatmesëm kanë këto kuptime:

1. **Emetimet antropogjene** janë emetimet e gazeve që shkaktojnë efektin serrë, të aerosoleve ose të përbërjeve të tjera atmosferike që kanë ndikim në përqendrimin e gazeve që shkaktojnë efektin serrë ose aerosoleve, të cilat kanë ndodhur si rezultat i ndikimit të njeriut (përdorimi i lëndëve djegëse fosile, prerjet ose reduktimi i sipërfaqeve pyjore, përdorimi i tokës ose shndërrimi i tokës, prodhimi i shpendëve, menaxhimi i mbetjeve ose proceset industriale).
2. **Heqjet antropogjene** i referohen tërheqjes së gazeve që shkaktojnë efektin serë nga atmosfera si rezultat i aktiviteteve njerëzore.
3. Diversiteti biologjik (biodiversiteti) paraqet tërësinë e organizmave të gjallë si pjesë përbërëse e ekosistemeve, dhe përfshin diversitetin në specie, midis specieve, si dhe diversitetin e ekosistemeve.
4. **Temperatura mesatare globale e sipërfaqes** është mesatarja globale e vlerësuar e temperaturës së ajrit sipërfaqësor mbi tokën dhe oqeanet e mbuluar me akull dhe e temperaturës në metrat e parë nën sipërfaqen e oqeanëve pa akull, me ndryshime të shprehura zakonisht si devijime nga vlera mbi një të caktuar periudhë referimi.
5. Ngrohja globale është rritja e vlerësuar e temperaturës mesatare globale të sipërfaqes gjatë një periudhe 30-vjeçare ose gjatë një periudhe 30-vjeçare të një viti ose deкаде të

caktuar, e shprehur në raport me nivelin në vitet para-industriale (1850 - 1900), përveç nëse nuk është ndryshe e specifikuar.

6. Nxitësit e rreziqeve të tranzicionit përfaqësojnë aktivitetet e ndërmarra në përgjigje të ndryshimeve klimatike që mund të shkaktojnë, rrisin ose ulin rreziqet e tranzicionit. Këto përfshijnë ndryshime në politika, legjislacion dhe rregullore, ndryshime në teknologji dhe në sjelljen e tregut dhe të konsumatorëve, secila prej të cilave mund të nxisë, përshpejtojë, ngadalësojë ose prishë tranzicionin në një ekonomi të gjelbër dhe realizimin e zhvillimit të qëndrueshëm.
7. **Nxitësit e rreziqeve fizike** janë ndryshimet në kushtet e motit dhe klimës që çojnë në rritje të rreziqeve fizike dhe ndikimeve në ekonomi (për shembull, rreziku nga përmytjet).
8. **Ekologjia** është marrëdhënia e ajrit, tokës, ujit, kafshëve dhe bimëve në një zonë të caktuar ose më së shpeshti studimi shkencor i asaj marrëdhënieje.
9. **Manipulim ekologjik** (ang. greenwashing) nënkupton informimin e gabuar ose të pasaktë të kreditorëve, investitorëve dhe subjekteve të tjera ekonomike se fondet e mbledhura për financim ose produktet ose shërbimet e ofruara nga një subjekt i caktuar kontribuojnë në arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm, në mënyrë që subjekti të zgjerojë listën e investitorëve, kreditorëve ose konsumatorëve ose për të mundësuar akses në kushte më të mira financimi.
10. **Rreziqet mjedisore, sociale dhe menaxhuese (rreziqet e ESG-së)** përfaqësojnë probabilitetin e humbjeve financiare ose shpenzimeve shtesë, mosrealizimit të të ardhurave të planifikuara ose dëmtimit të reputacionit të institucionit financiar për shkak të ndikimit negativ financiar të faktorëve aktual ose të ardhshëm të ESG-së mbi palët e bankës dhe aktivet e saj.
11. **Faktorët mjedisor, social dhe menaxhues (ESG)** përfaqësojnë një sërë kriteresh që kanë ndikim në vendimet për investime ose në performancën operationale të njësisë ekonomike. Faktorët ekologjik (ose faktorët mjedisor) i referohen mënyrës se si një investim ose subjekt i caktuar kontribuon në çështjet mjedisore, të tilla si ndryshimet klimatike dhe qëndrueshmëria. Faktorët social i referohen ndikimeve sociale të një investimi ose subjekti në komunitet. Faktorët qeverisës lidhen me transparencën dhe përputhshmërinë ligjore të investimit ose subjektit, për shembull për sa i përket rregullave dhe rregulloreve të kontabilitetit, rregullimit të të drejtave të aksionerëve dhe të ngjashme.
12. **Një ekonomi me cikël të mbyllur** është një model i zhvillimit ekonomik në të cilin vlera e produkteve, materialeve dhe burimeve të tjera mbahen në ekonomi për një periudhë sa më të gjatë të mundshme, duke rritur përdorimin efikas të tyre në prodhim dhe konsum, duke ulur kështu ndikimin në mjedis dhe duke reduktuar mbetjet minimale dhe çlirimi i substancave të dëmshme në të gjitha fazat e ciklit të tyre jetësor. Ky sistem bazohet në riciklimin dhe konsumin racional të burimeve dhe është një alternativë ndaj ekonomisë tradicionale, lineare.

13. **Ekosistemi** është zona ku bimët, kafshët dhe njerëzit jetojnë së bashku me mjedisin dhe marrëdhënia e tyre reciproke mund të konsiderohet si një sistem. Kufijtë e atij sistemi varen nga fokusi i interesit, kështu që madhësia e një ekosistemi mund të variojë nga korniza shumë të vogla hapësinore në të gjithë planetin Tokë.
14. **Shërbimet e ekosistemeve** janë ndikimi i drejtpërdrejtë ose i tërthortë i ekosistemeve në përfitimet ekonomike, sociale, kulturore ose të tjera që njerëzit ose shoqëria mund të nxjerrin nga ato ekosisteme.
15. **Efikasiteti energjetik** është raporti ndërmjet efektit të dobishëm të arritur dhe marrjes së energjisë për realizimin e atij efekti të dobishëm.
16. **Ekonomi e gjelbër** nënkupton një ekonomi me emetim të ulët të karbonit, që përdor burimet në mënyrë efikase dhe në përputhje me interesin publik.
17. **Kredia e gjelbër** është ekspozimi kreditor që përdoret për të përmirësuar efikasitetin energjetik të familjeve dhe sektorit të korporatave, mbështetjen e investimeve në teknologjitë e gjelbra, materialet, etj., mbështetjen e investimeve në burimet e rinovueshme të energjisë, si dhe kontrollin dhe/ose parandalimin e ndotjes, mbrojtjen e mjedisit, uljen e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike etj.
18. **Intensiteti i karbonit/intensiteti i emetimit të karbonit** është sasia e emetimeve të dioksidit të karbonit (CO₂) të çliruar për njësi të një variabli tjetër si p.sh. produkti i brendshëm bruto (PBB), konsumi i energjisë për prodhim ose transport. Një aktivitet ose proces është karbon intensiv nëse ka emetime të larta të dioksidit të karbonit në krahasim me një vlerë të caktuar reference.
19. **Gjurma e karbonit** (ang. carbon footprint) është matja absolute ose relative e emetimit të gazeve që shkaktojnë efektin serrë nga një subjekt ose aktivitet i caktuar.
20. **Kanalet e transmetimit** janë marrëdhëniet shkak-pasojë që shpjegojnë se si nxitësit e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike shkaktojnë shfaqjen e rreziqeve që ndikojnë drejtpërdrejt ose indirekt në operacionet e bankave nëpërmjet palëve të tyre, investimeve dhe ekonomisë në të cilën ato operojnë.
21. **Klima** në kuptimin e ngushtë të fjalës zakonisht përkufizohet si kushtet mesatare të motit ose vlera mesatare dhe ndryshueshmëria e ndryshimeve sipërfaqësore si temperatura, reshjet dhe/ose era ose ndryshime të tjera përkatëse gjatë një periudhe kohore që varion nga muaj në mijëra ose miliona vjet. Periudha e zakonshme për mesataren e këtyre variablave është 30 vjet, siç përcaktohet nga Organizata Botërore Meteorologjike. Klima në një kuptim më të gjerë është gjendja, duke përfshirë një paraqitje statistikore, të sistemit klimatik.
22. **Neutraliteti klimatik** është gjendja në të cilën aktivitetet njerëzore nuk kanë asnjë efekt neto në sistemin klimatik. Arritja e kësaj gjendje nënkupton zero emetime të dioksidit të karbonit ose gazrave që shkaktojnë një efekt serë, neto, domethënë një

gjendje në të cilën emetimet antropogjene reduktohen në zero (ose pothuajse zero) ose në të cilën emetimet ekzistuese të gazeve që shkaktojnë një efekt serë kopshti janë neutralizuar nga largimet antropogjene në një periudhë kohe të përcaktuar saktësisht. Kjo gjendje njihet edhe si neutraliteti i karbonit.

23. **Parashikimet e klimës** është përgjigja e supozuar e sistemit klimatik ndaj një skenari të emetimit të ardhshëm ose përqendrimit të gazeve që shkaktojnë efektin serë dhe aerosoleve, i cili zakonisht merret duke përdorur të ashtuquajturat modelet e klimës. Parashikimet e klimës ndryshojnë nga parashikimet klimatike në varësinë e tyre nga emetimi, përqendrimi ose skenari i rrezatimit të përdorur, i cili bazohet në supozimet për zhvillimet e ardhshme socio-ekonomike dhe teknologjike që mund ose nuk mund të realizohen.
24. **Ndjeshmëria ndaj klimës** është ndryshimi në temperaturën mesatare vjetore globale të sipërfaqes si përgjigje të një ndryshimi në përqendrimin e dioksidit të karbonit në atmosferë ose rrezatim tjetër.
25. **Cenueshmëria klimatike** i referohet sasisë së dëmit që mund të pritët në intensitete të ndryshme të rrezikut fizik. Në përcaktimin e cenueshmërisë klimatike, mund të përfshihen edhe ndikimet dytësore si ndërprerjet e proceseve normale të biznesit të shkaktuara nga rreziku fizik.
26. **Ndryshimet klimatike** paraqesin ndryshime në vlerën mesatare të klimës ose ndryshueshmërinë e saj, të cilat vazhdojnë për një periudhë më të gjatë kohore (zakonisht dekada ose shekuj). Ndryshimi i klimës është rezultat i proceseve natyrore, shqetësimeve të jashtme dhe shqetësimeve afatgjata të atmosferës ose përdorimit të tokës si rezultat i aktiviteteve njerëzore.
27. **Sistem klimatik** është atmosfera, hidrosfera, kriosfera, sipërfaqja e tokës dhe biosfera, si dhe ndikimet e tyre të ndërsjella.
28. **Kanalet e transmetimit makro (ose makroekonomike)** janë mekanizmat me të cilët nxitësit e rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike ndikojnë në faktorët makroekonomikë, si produktiviteti i punës dhe rritja ekonomike, dhe me anë të të cilëve faktorët makroekonomikë ndikojnë në operacionet e bankave, nëpërmjet ndikimit në ekonomi. Kanalet makroekonomike të transmetimit përfshijnë gjithashtu efektet në variablat e tregut si normat e interesit pa rrezik, inflacioni, mallrat dhe kurset e këmbimit
29. **Kanalet e transmetimit mikro (ose mikroekonomike)** janë mekanizmat përmes të cilëve nxitësit e rreziqeve të lidhura me ndryshimet klimatike ndikojnë në palët e tjera të bankave, duke ndikuar potencialisht në ekspozimin e bankave dhe të sistemit financiar ndaj rreziqeve të lidhura me ndryshimet klimatike. Kjo përfshin efektet e drejtpërdrejta mbi vetë bankat, që rrjedhin nga ndikimet në operacionet e tyre dhe aftësinë e tyre për të financuar veten. Kanalet e transmetimit mikroekonomik përfshijnë gjithashtu efekte indirekte në aktivet financiare të bankave që rrjedhin nga ekspozimet individuale (p.sh. investime në obligacione, derivate, aksione).

30. **Një aktiv i zhvlerësuar** është një aktiv që në një moment para përfundimit të jetës së tij ekonomike pushon së gjeneruari të ardhura si rezultat i ndryshimeve që lidhen me kalimin në një ekonomi me karbon të ulët.
31. **Tatimi i emetimit të karbonit** i referohet taksës që ngarkohet në varësi të intensitetit të karbonit të produkteve dhe shërbimeve të caktuara, më shpesh në sektorët e transportit dhe/ose të energjisë. Qëllimi është të zvogëlohen emetimet e dioksidit të karbonit duke rritur çmimin e këtyre produkteve dhe shërbimeve.
32. **Investimet e qëndrueshme** janë investime në aktivitetin ekonomik që konsiderohet se kontribuojnë në arritjen e qëllimeve të zhvillimit të qëndrueshëm.
33. **Financimi i qëndrueshëm** i referohet procesit të marrjes parasysh të faktorëve klimatikë, mjedisorë dhe socialë në vendimet e financimit, i cili çon në rritjen e investimeve në aktivitete afatgjata dhe të qëndrueshme.
34. **Qëndrueshmëria** është një proces dinamik që siguron mbijetesën si të sistemit natyror ashtu edhe të njeriut.
35. **Zhvillimi i qëndrueshëm** nënkupton zhvillim që mbulon nevojat e brezit të sotëm pa rrezikuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të përmbushur nevojat e tyre dhe lejon një ekuilibër midis nevojave sociale, ekonomike dhe mjedisore.
36. **Pika e kthesës** paraqet pikën kritike të ndryshimit në vetitë e sistemit, mbi të cilat ndodh riorganizimi i tij, shpesh i papritur, pas të cilit sistemi nuk kthehet më në gjendjen fillestare, edhe nëse nxitësit e ndryshimit janë të reduktuar/inegzistent. Për një ekosistem, kjo pikë i referohet pragut kritik në të cilin klima globale ose rajonale ndryshon nga një gjendje e qëndrueshme në një gjendje tjetër të qëndrueshme.
37. **Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike** nënkupton marrjen e masave për t'iu përshtatur ndryshimeve klimatike aktuale ose të pritshme dhe ndikimit të tyre, në mënyrë që të parandalohen ose zvogëlohen dëmet nga ato ndryshime, duke përdorur njëkohësisht mundësitë e mundshme.
38. **Rreziqet që lidhen me ndryshimet klimatike (rreziqet klimatike)** janë rreziqet e mundshme që mund të lindin nga ndryshimet klimatike ose nga përpjekjet për të zbutur ndryshimet klimatike dhe ndikimet që lidhen me to dhe efektet e tyre ekonomike dhe financiare.
39. **Gazrat serrë janë përbërës të gaztë të atmosferës**, si natyrore ashtu edhe antropogjene (të lidhura me njeriun), që thithin dhe lëshojnë rrezatim në gjatësi vale të caktuara brenda spektrit të rrezatimit termik infra të kuq të emetuar nga sipërfaqja e Tokës, atmosferës dhe nga retë. Ky rrezatim shkakton efektin "serë". Gazrat kryesore që shkaktojnë efektin serë në atmosferën e Tokës janë: avulli i ujit (H₂O), dioksidi i karbonit (CO₂), oksidi i azotit (N₂O), metani (CH₄) dhe ozoni (O₃).

40. **Taksonomia e aktiviteteve të qëndrueshme ekonomike** është një sistem i njohjes së aktiviteteve ekonomike që konsiderohet se kontribuojnë në arritjen e qëllimeve të mbrojtjes së mjedisit (aktivitetet e qëndrueshme ekonomike) bazuar në standardet e vendosura për përcaktimin e përputhshmërisë së veprimtarisë ekonomike me parimet e zhvillimit të qëndrueshëm dhe standardet mjedisore. Një taksonomi e tillë i lejon investitorët të drejtojnë burimet drejt kalimit në një ekonomi me karbon të ulët. Taksonomia gjithashtu lehtëson edhe sistemin për publikimin e të dhënave në lidhje me ndryshimet klimatike.
41. **Rreziqet e tranzicionit** i referohen humbjeve financiare që mund të ndodhin, drejtpërdrejt ose tërthorazi, si rezultat i procesit të përshtatjes me një ekonomi me emetim të ulët të karbonit dhe arritjes së zhvillimit të qëndrueshëm.
42. **Zbutja e ndryshimeve klimatike** nënkupton aktivitetet njerëzore për të reduktuar ose parandaluar emetimin e gazrave që shkaktojnë efektin serë. Zakonisht lidhet me qëllimet e përcaktuara në Marrëveshjen e Parisit në drejtim të mbajtjes së ngrohjes globale nën 2°C dhe ndërmarrjes së veprimeve për të arritur një kufi prej 1,5°C në krahasim me nivelet para-industriale
43. **Menaxhimi i rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike** nënkupton identifikimin, matjen ose vlerësimin, kontrollin ose zvogëlimin dhe monitorimin e nxitësve të rreziqeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe ndikimin e tyre në rreziqe të tjera ndaj të cilave bankat janë të ekspozuara në operacionet e tyre (për shembull kreditimi, tregu, operacioni, rreziku i likuiditetit ose rreziqe të tjera).
44. **Rreziqet fizike** janë shpenzimet ekonomike dhe humbjet financiare që vijnë si pasojë nga ashpërsia e shtuar dhe shfaqja më e shpeshtë e:
- ngjarje ekstreme të motit si valët e të nxehtit, rrëshqitjet e dheut, përmytjet, zjarret në pyje dhe stuhitë (të ashtuquajturat rreziqe fizike akute);
 - ndryshimi gradual afatgjatë i klimës, si ndryshimet në reshjet, ndryshueshmëria ekstreme e motit, acidifikimi i oqeanëve dhe rritja e nivelit të detit dhe temperaturave mesatare (të ashtuquajturat rreziqe fizike kronike);
 - efektet indirekte nga ndryshimet klimatike, të tilla si humbja e shërbimeve të ekosistemit (p.sh. shkretëtirëzimi, mungesa e ujit, degradimi i cilësisë së tokës ose ekologjisë detare).
45. **Rreziku fizik (hazard)** është një dukuri e mundshme e ngjarjeve ose prirjeve të ngjarjeve të shkaktuara nga natyra ose nga njeriu ose ndikime që mund të shkaktojnë humbje të jetës njerëzore, lëndime ose çrregullime të tjera shëndetësore, si dhe dëmtime dhe humbje të pronës, infrastrukturës, mjeteve të jetesës, ofrimin e shërbimeve, ekosistemeve dhe burimeve mjedisore.

